

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

MONITOIMIJAISEN PERHETYÖN PILOTOINTI LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ

Ylä-Savon SOTE ja Siilinjärven kunta

TEKIJÄT:

Elina Kuitunen
Sonja Ruotsalainen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Elina Kuitunen ja Sonja Ruotsalainen	
Työn nimi Monitoimijaisen perhetyön pilotointi lastensuojelun perhetyössä– Ylä-Savon SOTE ja Siilinjärven kunta	
Päiväys	9.4.2019
Sivumäärä/Liitteet	57/7
Ohjaaja(t) Johanna Komulainen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma, Pohjois-Savo YHDESSÄ! -hanke.	
Tiivistelmä	
<p>Opinnäytetyössä tutkittiin Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman, Pohjois-Savon YHDESSÄ! -hankkeen "Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus" -pilotoinnin onnistumista ja monitoimijaisen työskentelymallin tuomia muutoksia lastensuojelun perhetyöhön. Tavoitteena oli tuottaa tietoa toimeksiantajalle pilotoinnista ja monitoimijaisen työskentelymallin käyttämisestä lastensuojelun perhetyön asiakasperheissä. Lisäksi tarkoituksena oli tuoda esiin monitoimijaisen työskentelymallin kehittämisen kohteita työskentelyn jatkamisen mahdollistamiseksi.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jonka aineiston keruu tehtiin yksilöllisten teemahaastattelujen avulla yhteensä kuudelle lastensuojelussa toimivalle sosiaalityöntekijälle sekä perhetyöntekijälle. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällön analyysiä, jota varten aineisto litteroitiin, pelkistettiin ja luokiteltiin abstrahointikaavion mukaisesti. Tutkimustulokset on esitetty teemahaastattelujen teemojen mukaisesti ja tehty yhteenvedo tutkimuskysymysten mukaisesti. Tutkimuksessa teoreettisena viitekehystenä käytettiin lastensuojelun ja monitoimijaisuuden näkökulmaa.</p> <p>Tutkimuksen tuloksiksi muodostui pilotointiin osallistuneiden työntekijöiden tyytyväisyys ja monitoimijaisen mallin sovellettavuus lastensuojelussa. Malli lisäsi lapsen ja perheen osallisuutta verkostotyöskentelyssä, toi esiin tuen tarpeita, joihin pystyttiin vastaamaan oikeilla palveluilla oikea-aikaisesti. Työntekijät kokivat monitoimijaisen mallin helpottavan omaa työskentelyään ja tuovan siihen selkeän työnjaon, joka vähentää turhaa päällekkäistä työtä eri organisaatioissa. Työmenetelmän työkaluja kuvattiin monikäyttöisiksi ja toimiviksi, mutta kuitenkin niiden käyttöön toivottiin lisäkoulutusta.</p> <p>Tutkimuksessa esiin nousseita kehittämiskohteita ovat lisäkoulutus työkaluihin, tietoisuuden vieminen monitoimijaisesta työskentelytavasta muille toimijoille sekä heidän sitouttamisensa työskentelyyn. Näitä asioita jatkokehittämällä monitoimijainen työskentelymalli voisi juurtua osaksi lastensuojelussa käytettäviä työmenetelmiä. Nykypäivänä perheiden ongelmat ovat yhä monialaisempia ja he tarvitsevat useita palveluita ja ammattilaisia ympärilleen tukemaan perheen kuntoutumista, tähän monitoimijainen työskentelymalli pyrkii vastaamaan.</p>	
Avainsanat Lastensuojelu, kuntoutus, perhetyö, monitoimijaisuus, lapsikeskeisyys	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Elina Kuitunen and Sonja Ruotsalainen			
Title of Thesis Piloting multifunctional family work in child protection family work - Ylä-Savon SOTE and the municipality of Siilinjärvi			
Date	9.4.2019	Pages/Appendices	57/7
Supervisor Johanna Komulainen			
Client Organisation /Partners Child and family services change program; The project YHDESSÄ! in Northern Savo.			
<p>Abstract</p> <p>This thesis deals with the potential success of the piloting program "YHDESSÄ!" in Northern Savo, this program is a part of Child and family services change program. Child protection services as well as family work were at the center of the piloting program. One of the study goals was to assess the changes brought by a multifunctional working model within child protection services and family work that were included in the piloting program. Additional goals were to provide the client organization with information about piloting and the multifunctional model, as well as to highlight the efficiency of this model.</p> <p>This thesis was a qualitative study, the material of which was collected through a total of 6 individual interviews with social workers and family workers in child protection services. The data analysis method used was content analysis, by which the material was transcribed, reduced and classified according to an abstraction scheme. The study results have been presented according to the themes of the interviews and summarized in accordance with the questions. Child protection and multifunctional perspective were used as the theoretical framework for this study.</p> <p>The study results and methods used proved to be satisfactory to all parties involved under this multifunctional model. The model highlighted the role of the child and their family as part of their active network and referred to pairing correct services with families who needed them in a timely manner. This multifunctional model is responding to modern family needs within child protection services that often include a number of services that center around the family's rehabilitation.</p> <p>The feedback received from the employees showed that the multifunctional model defined a clear division of labor that helped reduce unnecessary workloads within their organizations. The tools provided with the method were described as useful, but the employees stated that further training would be needed to make it more efficient. Altogether the study brought up the targets for development which are as follows: further staff training with the multifunctional tools, raising awareness of multifunctional working methods for all parties involved and ensuring their attentiveness to these methods. With further refinement these working methods could become part of child protection services in the future.</p>			
Keywords Child protection, rehabilitation, family work, multi-functionality, child orientation			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	LASTENSUOJELU JA AVOHUOLLON TUKITOIMET	7
2.1	Sosiaalihuoltolain- ja lastensuojelulain mukainen perhetyö	12
2.2	Lapsikeskeinen suojelu ja lapsen osallisuus perhetyössä	13
2.3	Perhekuntoutus avohuollon tukitoimena	14
3	KUNTOUTUS OSANA LASTENSUOJELUN PERHETYÖTÄ	16
3.1	Kuntoutus perhetyössä	16
3.2	Kuntouttava työote	18
4	MONITOIMIJAISUUS PERHETYÖSSÄ	19
4.1	Hackneyn malli: Systeminen malli	21
4.2	Monitoimijainen arviointi	23
4.3	Yhteinen asiakassuunnitelma	24
4.4	Lapsen hyvinvoinnin tähti hyvinvoinnin viitekehyksenä	24
4.5	Perhetyön perhonen- työkirja perhetyön ja perhekuntoutuksen toimijoille	25
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	27
5.1	Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)	27
5.2	Pohjois-Savon YHDESSÄ! -hanke ja monitoimijaisen perhetyön pilotointi	28
6	TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	32
6.1	Laadullinen tutkimus	32
6.2	Aineiston analyysimenetelmä	34
6.3	Laadullisen tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	36
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	38
7.1	Lastensuojelu	38
7.2	Kuntoutus lastensuojelun perhetyössä	38
7.3	Monitoimijaisuus lastensuojelun perhetyössä	39
7.3.1	Monitoimijaisuuden käytettävyys	41
7.3.2	Monitoimijaisuuden vaikuttavuus	42
7.3.3	Monitoimijaisen työskentelymallin mahdollisuudet	43
7.4	Yhteenveto tutkimuskysymysten pohjalta	44
8	POHDINTA	46
	LÄHTEET	48

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELUPOHJA.....	51
LIITE 2: YHTEINEN ASIAKASSUUNNITELMA	53
LIITE 3. HAASTATTELUJEN ABSTRAHOINTIKAAVIOT	54
KUVA 1. Monitoimijaisen perhetyön sisältöelementit (Alatalo ym. 2017, 14).	20
KUVA 2. Hyvinvoinnin tähti (YHDESSÄ! 2018a).....	25
KUVA 3. Monitoimijaisen perhetyön malli (Korhonen 2018, 49.).....	30

1 JOHDANTO

Nykyään perheiden ongelmat ovat yhä monialaisempia ja perheet tarvitsevat tuekseen useita eri palveluita monelta eri sektorilta. Tätä varten tarvitaan uusi verkostotyön muoto, joka kokoaa palveluita tarjoavat tahot yhteen perheen kuntoutumisen tukemiseksi. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma, eli LAPE lähti vastaamaan tähän haasteeseen, eli kehittämään lastensuojelun erityistason palveluita. LAPE-hanke on osa julkisten sosiaali- ja terveystalouden uudistamista ja sen tavoitteena on luoda lapselle ja nuorelle suotuisa kasvu- ja oppimisympäristö sekä tukea perheen hyvinvointia.

Pohjois-Savossa LAPE-hanketta toteutti YHDESSÄ! -hanke, joka koordinoi ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus” -pilotointia. Pilotoinnin tarkoituksena oli kokeilla ja kehittää Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimaa uutta monitoimijaista työskentelymallia osaksi lastensuojelun erityispalveluita. Tarkoituksena oli vahvistaa lapsen osallisuutta ja lapsikeskeistä työskentelyä sekä luoda edellytykset kokonaisvaltaisen ja yksilöllisen avun ja tuen tarjoamiselle lapsille ja perheille, heidän tuen tarpeiden vaatimalla tasolla. Pilotointihanke toimi vuosina 2017-2018 ja se toteutettiin lastensuojelun perhetyössä.

Lastensuojelulain (2007/1§.) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu- ja oppimisympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Luonteeltaan perhetyö on pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista. Asiakkaana toimii lapsi ja hänen perheensä, jolloin perhetyön kohde on moniulotteinen. Kohteena ovat myös perheenjäsenten väliset suhteet ja vuorovaikutus, arkielämän käytännöt sekä perheen suhde lähiyhteisöihin ja myös laajemmin suhde yhteiskuntaan. (Alatalo, Lappi ja Petrelius 2017, 32.)

Kvalitatiivisella tutkimuksella etsittiin vastauksia ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus” -pilotoinnin työskentelyn tuomiin muutoksiin lapsiperheiden kuntoutusprosessissa sekä työntekijöiden kokemuksia pilottimallin käytön jatkamisen mahdollisuuksista. Esille tutkimuksessa nousi myös tarpeellisia kehittämiskohteita monitoimijaisen työskentelymallin käytön jatkumiseksi. Tutkimusaineisto hankittiin teemahaastatteluilla Siilinjärven kunnan sekä Ylä-Savon SOTEn alueelta pilotointihankkeeseen osallistuneilta sosiaalityöntekijöiltä ja perhetyöntekijöiltä. Tutkimuksessa teoreettisena viitekehystenä käytettiin lastensuojelun ja monitoimijaisuuden näkökulmaa.

2 LASTENSUOJELU JA AVOHUOLLON TUKITOIMET

Lasten hyvinvoinnin edistäminen ja lasten oikeuksien kunnioittaminen kuuluvat viranomaisten lisäksi kaikille kansalaisille. Lastensuojelu on osa laaja-alaisempaa lasten suojelua. Lasten suojelu perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, jonka mukaan lapsella on etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lastensuojelun tarve heijastuu siitä, ettei yhteiskunta ole tarpeeksi tukenut vanhempia ja perhettä. (Taskinen 2010, 20.)

Lastensuojelun tarvetta aiheuttavat toimeentulo-ongelmat perheessä, vanhempien päihteidenkäyttö, lasten oma päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat, vanhempien avuttomuus kasvattajina, perheväkivalta sekä ydinperheen haavoittuvuus. Lastensuojelun tarpeella ja perheen toimeentulolla on yhteyksiä, mutta ne eivät ole suoraviivaisia. Toimeentulo-ongelmat luovat kuitenkin paineita, jotka vähentävät vanhempien kykyä huolehtia lapsistaan. Lastensuojelun tarvetta esiintyy myös perheissä, jotka tulevat taloudellisesti hyvin toimeen, esimerkiksi lapsen käydessä läpi murrosikää tai muuta kehityksen kuohuntavaihetta. Lastensuojelun tarve syntyykin monien tekijöiden yhteisvaikutuksista. Lastensuojelun tarvetta lisää vanhempien päihteiden väärinkäyttö. Ilmiöön liittyvät usein myös rikollisuus ja aggressiivisuus, jotka muodostavat lapselle uhkaavan ja turvattoman arjen. Vanhempien avuttomuus toimia vanhempina on lisääntynyt lastensuojelun tarpeen syynä. Lapsen arki voi olla kaoottista eikä tarvittavia rutiineja ole riittävästi. Avuttomuuden syynä voivat olla vaikeudet perheen vuorovaikutuksessa tai perhe-elämän sekavuus. (Taskinen 2010, 7-9.)

Lastensuojelutoimet ovat määritelty lastensuojelulaissa (Lastensuojelulaki 2007/417), eli kaikki viranomaisen toiminta ja päätökset perustuvat lakiin. Lastensuojelulaki koskettaa kaikkia Suomessa olevia lapsia. Lastensuojelulain (2007, 1§.) mukaan sen tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Kunnilla on velvollisuus järjestää lastensuojelua siten, että se vastaa sisällöltään ja laajuudeltaan kunnassa esiintyvään tarpeeseen.

Lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä ja pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia. Perheen ongelmiin tulee puuttua riittävän varhain. Lastensuojelulaissa painotetaan, että yhteiskunnan tulee pyrkiä tukemaan vanhempia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa sekä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteuttaessa on aina ensisijaisesti ajateltava lapsen etua. Lapselle tulee turvata oikeus saada tietoa hänen kehitystasoonsa ja ikäänsä vastaavalla tasolla häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehdessä ja lastensuojelua toteuttaessa on aina otettava huomioon lapsen tai nuoren mielipiteet ja toivomukset. (Lastensuojelulaki 2007, 4-5§.)

Lastensuojelussa työskennellään koko perheen kanssa, joten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen tärkeää, kun on herännyt huoli lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. On havaittu, että sujuva yhteistyö vanhempien kanssa on yhteydessä parempiin lopputuloksiin sekä auttaa myös

vähentämään vanhempien ja lapsen ahdistusta ja epätietoisuutta. Yhteistyö vanhempien kanssa nähdään merkittävänä, koska vanhemmilla on oleellista tietoa lapsesta ja hänen arjestaan, joka on tärkeää tietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Lisäksi vanhemmat sitoutuvat todennäköisemmin asiakassuunnitelmaan, jota he ovat olleet itse tekemässä ja suunnittelemassa. Vanhempien voimavarojen ja vahvuuksien löytäminen työskentelyn aikana antaa vanhemmalle mahdollisuuden oppia ja muuttaa entisiä toimintamallejaan, jotka ovat vaikuttaneet kielteisesti lapseen. Lisäksi vanhempien osallistuminen vähentää sosiaalisen syrjäytymisen tunnetta. (Clever, Cawson, Gorin ja Walker 2009, 43-44.)

Lastensuojelu voidaan jakaa lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun ja ehkäisevään lastensuojeluun. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun liittyvät kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvät sijaishuolto ja jälkihuolto. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on turvata ja edistää lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Ehkäisevä lastensuojelu ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Erityisesti korostetaan neuvoloiden ja terveydenhuollon sekä päivähoiton, koulun ja nuorisotyön tarjoamia mahdollisuuksia turvata ja edistää lapsen kasvua ja kehitystä. (THL 2016c.) Lapsen ollessa lastensuojelun asiakkaana tukea järjestetään osana avo-, sijais- tai jälkihuoltoa. Lastensuojelussa on käytettävä aina ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jos lapsen etu ei muuta vaadi. Jos sijaishuolto on lapsen edun kannalta välttämätöntä, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuollossa on aina otettava huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 2007, 3-4§.)

Lastensuojelunasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palveluntarpeen arvioinnin jälkeen, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia tukitoimia ja palveluita. Lapsen ja perheen tarvitsemat palvelut järjestetään laaditun asiakassuunnitelman mukaisesti. Asiakassuunnitelma on aina laadittava ja tarkistettava yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Suunnitelmaan kirjataan olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarpeet, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tarpeisiin pyritään vastaamaan, sekä lisäksi arvoitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelma tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa. Suunnitelmaan kirjataan myös asianosaisten eriävät näkemyksen tuen tarpeesta, palveluista ja muiden tukitoimien järjestämisestä. (Lastensuojelulaki 2007/30§.)

Asiakassuunnitelmaa tehdessä on tärkeää yrittää löytää sellaisia tukemisen ja auttamisen muotoja, jotka asiakkaat itse hyväksyvät ja joista he itse kokevat olevan apua. Oikeiden tukimuotojen löytäminen on erityisen tärkeää, koska se voi ehkäistä huostaanoton. Asiakassuunnitelmaa tehdessä tulee myös ottaa huomioon asiakkaan yksilölliset tarpeet, hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa. Lastensuojelun asiakassuunnitelmat ovat tärkeitä asiakirjoja, joiden avulla seurataan lastensuojelun vaikutuksia. (Ikonen 2013, 136.)

Huostaanotettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuoltoa koskeva tarkoitus ja tavoite, erityisen tuen ja avun järjestämisestä lapselle ja hänen vanhemmilleen, huoltajilleen

tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle tärkeiden henkilöiden kanssa sekä se, kuinka samalla otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava erillinen asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi tarvittaessa yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa.

Jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmilleen. Asiakassuunnitelmaa voidaan tarvittaessa täydentää hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Asiakassuunnitelmatyöskentely on tärkeä yhteistyön muoto lapsen ja vanhempien kanssa. Asiakassuunnitelman laatiminen tukee suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä ja sen avulla voidaan myöhemmin arvioida työn laatua, joka palvelee myös hallinnon avoimuutta ja tekee lastensuojelun läpinäkyväksi. Kun työskentely tapahtuu lain mukaan ja asianmukaisesti sekä lain edellyttämät suunnitelmat laaditaan, voidaan rakentaa luottamusta osapuolten välille. Asiakassuunnitelma on työväline, jolla määritellään muutosta edellyttävät asiat perheessä, tarkat tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi sekä perheen yhdistämisen aikataulu. (Ikonen 2013, 136-137.)

Asiakassuunnitelmaa tehdessä otetaan huomioon myös avohuollon tukitoimenpiteet, jotka ovat aina ensisijaisia tukitoimia. Lastensuojelulain (Lastensuojelulaki 2007/417), mukaisiin avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. Avohuollon tukitoimet on järjestettävä sen mukaisesti kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut niiden tarpeen lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa. Avohuollon tukitoimien tarkoitus on edistää ja tukea lapsen kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (Lastensuojelulaki 2007, 34§.)

Lastensuojelulain 36§ mukaan lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimenpiteinä sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita, jos lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä katsoo ne välttämättömiksi turvatakseen lapsen kehitystä ja terveyttä. Sosiaalipalveluiden, toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä lasten päivähoidon lisäksi, kunnan on järjestettävä tarvittaessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioiden avohuollon tukitoimia perheelle, joka on lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat seuraavat:

1. *”Tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen,*
2. *lapsen taloudellista ja muuta tukemista koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä,*
3. *lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja,*
4. *tehostettua perhetyötä,*

5. *perhekuntoutusta,*
6. *muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia.” (Lastensuojelulaki 2007, 36§.)*

Avohuollon tukitoimenpiteiden järjestämisestä tehdään lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteitä koskeva päätös. Lastensuojelun asiakkaana olevia perheitä voidaan tukea taloudellisesti myöntämällä toimeentulotukea tai ehkäisevää toimeentulotukea. Lisäksi lastensuojelulain (2007/36§) nojalla perheelle voidaan järjestää tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, esimerkiksi tarjoamalla sosiaalityön neuvonta- ja ohjauspalvelua. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena lapselle voidaan antaa tukea muun muassa taloudellista ja muutoin koulunkäynnissä, harrastuksissa ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. Lastensuojelun avohuollon keinona voidaan myös edistää ja tukea lasta läheisten ihmissuhteiden ylläpidossa. Itsenäistymässä olevaa nuorta voidaan lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteillä tukea asunnon ja ammatin hankinnassa.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteinä lapselle ja nuorelle voidaan järjestää kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluita yhteistyössä terveydenhuollon viranomaisten kanssa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä voidaan järjestää tehostettua perhetyötä ja perhekuntoutusta. Nämä tukitoimenpiteet tulevat ajankohtaisiksi niissä tilanteissa, joissa lapsen ja perheen tilanne nähdään kriittisenä. Kriittinen tilanne tarkoittaa sitä, että riski lapsen kehityksen tai terveyden vaarantumisesta on kohonnut ja huostaanoton riski on suuri. Tehostettua perhetyötä ja perhekuntoutusta voidaan järjestää lapselle ja perheelle jo ennen, kuin tilanne on kärjistynyt lapsen kehitystä ja terveyttä vaarantavalle tasolle, joko kasvuolosuhteista tai lapsen omasta käyttäytymisestä johtuen. (Araneva 2016, 261-263.)

Lapsen sijoitus lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä on suunnitelmallinen tukitoimi, joka järjestetään asiakassuunnitelmassa osoitetulla tavalla. Avohuollon tukitoimena järjestettävän sijoituksen lähtökohta on lapsen ja perheen kuntoutuminen, ei pidempiaikainen sijoitus kodin ulkopuolelle. Avohuollon sijoituksen tulisi tapahtua ensisijaisesti niin, että lapsi sijoitetaan yhdessä vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan tai kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa. Koko perheen sijoitus voi tapahtua laitoksessa tai sitä voidaan järjestää myös perhehoidossa. Sijoitus voi liittyä myös perheen aikuisille annettavaan hoitoon, jolloin on tarkoituksellista, että lapsi jatkaa asumistaan yhdessä vanhempansa kanssa. Aina tilanne ei ole se, että lapsi voidaan sijoittaa yhdessä vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa, jolloin lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti myös yksin. (THL 2016a.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä lapsi voidaan sijoittaa myös yksin laitoshuoltoon tai perhehoitoon, jos huoltaja ja 12-vuotta täyttänyt lapsi siihen suostuvat. Avohuollon sijoituksen tarkoituksina ovat tuen tarpeen arviointi, lapsen kuntouttaminen tai lapsen tilapäisen hoidon järjestäminen. (Araneva 2016, 265.) Lastensuojelulain (2007, 37a §) mukaan lasta ei saa toistuvasti sijoittaa avohuollon tukitoimena, ellei lapsen etu välttämättä vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. Lapsen sijoittamista yksin avohuollon tukitoimena ei tule käyttää pitkäaikaisessa tarkoituksessa lapsen hoidon järjestämiseen tilanteissa, joissa lapsi ei voi palata kotiin vanhemmista tai huoltajista johtuvista

syistä. Tilanteissa, joissa on todennäköistä, että lapsi ei voi palata kotiin esimerkiksi puoleen vuoteen, tulee selvittää huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen edellytykset. Lapsi tai nuori on oikeutettu saamaan jälkihuoltoa, jos sijoitus on jatkunut yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut vain lapseen yksin. (THL 2016a.)

Sijoituksen aikana perhettä tulee kuntouttaa ja tarjota myös erilaisia ratkaisuja tähdäten siihen, että lapsi voi palata kotiin mahdollisimman pian. Sijoitusta voidaan käyttää perheen lyhytaikaisissa kriiseissä, kuten erotilanteissa ja murrosiän tuomissa vaikeuksissa tai pidempiaikaisten ongelmien selvittämisessä, kuten mielenterveysongelmat ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia. Jos lapsen ongelmiin voidaan vastata riittävästi avohuollon keinoin, on niitä järjestettävä viipymättä. (THL 2016a.)

Lapsen huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain silloin, jos yllämainitut avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon järjestämiseksi sopivia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja siinä tilanteessa, jos katsotaan, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Lastensuojelulaki määrittää huostaanoton perusteet kahteen perusteeseen: lapsen kasvuolosuhteissa oleviin puutteisiin tai lapsen omaan käyttäytymiseen. Huostaanotto edellyttää kuitenkin aina muidenkin edellytysten täyttymistä, esimerkiksi avohuollon tukitoimien riittämättömyyttä. Ennen huostaanottoon ryhtymistä tulee lapsen ja perheen tilannetta arvioida monipuolisesti. Jos kuitenkin todetaan, että lapselle paras ratkaisu on sijoitus kodin ulkopuolelle, on huostaanottoon ryhdyttävä viivytyksettä. (Lastensuojelulaki 2007, 40-49§.)

Lastensuojelun tarve voi liittyä myös lapsen tai nuoren omaan käyttäytymiseensä. Lastensuojeluviranomaisen on ryhdyttävä tukitoimiin, jos lapsi tai nuori omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Ensisijaisesti tilannetta yritetään korjata avohuollon tukitoimenpiteillä, mutta jos ne eivät ole riittäviä tulee viranomaisten harkita huostaanottoa. Huostaanoton perusteena voivat olla nuoren oma päihteiden käyttö, kuten runsas alkoholin tai huumeiden käyttö, perusteina voivat olla myös rikollinen teko tai elämäntapa, joka sisältää näpistyksiä, väkivaltaista käyttäytymistä ja toistuvia huumaisainerikoksia sekä edellä mainittuihin rinnastettava käyttäytyminen, kuten koulunkäynnin laiminlyönti ja toistuva itsetuhoinen käyttäytyminen. Näistä mikään yksittäinen tekijä ai-noastaan ei ole riittävä peruste huostaanottoon vaan esimerkiksi koulukäynnin laiminlyönnin lisäksi edellytetään, että lapsen tai nuoren muukin elämäntapa vaarantaa hänen kehitystään tai, etteivät vanhemmat huolehdi hänen oppivelvollisuudestaan. (Taskinen 2010, 92-93.)

Huostaanotto ja sijaishuolto päättyvät silloin, kun niille ei ole enää tarvetta ja se on lapsen edun mukaista. Huostassa pito lakkaa viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18-vuotta. Sijaishuollon päättyessä lapsella tai nuorella on oikeus saada jälkihuoltoa. Lapsi tai nuori voi saada jälkihuoltoa myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja on kohdistunut lapseen yksin tai tilanteessa, jossa lasta tai nuorta ei ole aikaisemmin sijoitettu kodin ulkopuolelle tai sijoitus on kestänyt alle puoli vuotta. Nuorta voidaan tukea itsenäistymisessä, vaikka jälkihuoltovelvollisuutta ei olisikaan. Lapsen tai nuoren jälkihuollosta on

tehtävä aina jälkihuoltosuunnitelma, jonka tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Oikeus jälkihuoltoon päättyy, kun nuori täyttää 21-vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Jälkihuollon palvelut voivat olla nuoren asumiseen, itsenäistymiseen ja taloudelliseen tukeen liittyvää tukea sekä lisäksi itsenäistymisvarojen maksaminen nuorelle. (Lastensuojelulaki 2007, 75-77§.)

2.1 Sosiaalihuoltolain- ja lastensuojelulain mukainen perhetyö

Perhetyöllä tarkoitetaan asiakkaan ja hänen perheensä hyvinvoinnin tukemista. Tarkoituksena on vahvistaa perheen omia voimavaroja ja parantaa vuorovaikutusta. Perhetyö voidaan jakaa ehkäisevään ja korjaavaan perhetyöhön. Ehkäisevää perhetyötä tehdään muun muassa neuvoloissa, päivähoidossa ja koulun yhteydessä. Perhetyö on sosiaalihuoltolain (1310/2014) mukaista palvelua, joka ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla erilaisissa tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tarvitsevat tukea ja ohjausta sekä tukea omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 2014, 18§.)

Perhetyössä työskentely aloitetaan palveluntarpeen arvioinnilla, jossa tarkoitus on selvittää perheen yksilöllinen tilanne kokonaisvaltaisesti. Työskentelyn alkaessa kartoitetaan vanhempien voimavaroja ja pohditaan asioita, joissa vanhempi tarvitsee mahdollisesti lisätukea. Perhetyön toteuttamisesta tehdään suunnitelma yhdessä perheen kanssa. Suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti. Perhe voidaan myös tarvittaessa ohjata muiden palvelujen piiriin esimerkiksi psykiatrian palveluiden piiriin. Käytännössä vanhempia tuetaan päivärytmin muodostamisessa, lasten kasvatuksessa ja hoidossa. Vanhemmat saavat myös tietoa lapsen kasvusta ja eri kehityksen vaiheista. Mikäli vanhemmalla on paljon omia vaikeuksia arjessa, on tärkeää tehdä lapsi näkyväksi vanhemmalle. Vanhempaa voidaan ohjata ja tukea hyvään vuorovaikutukseen lapsen kanssa esimerkiksi käymällä keskusteluja siitä mitä hänen lapsensa tarvitsee sekä tukea vanhempaa leikkimään ja ulkoilemaan lapsensa kanssa. Perhetyössä tärkein työmenetelmä on dialoginen keskustelu ja kohtaaminen asiakkaan kanssa sekä ratkaisukeskeinen työote. Erilaiset työmenetelmät määräytyvät asiakkaan tarpeesta. (THL 2018.)

Lastensuojelun piirissä oleva asiakas voi saada sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tai lastensuojelun mukaista tehostettua perhetyötä. Lastensuojelulain mukaisen tehostetun perhetyön tulee perustua asiakassuunnitelmaan, jonka laatimisesta on säädetty lastensuojelulaissa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarpeet, palvelut ja mahdolliset muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. (Ikonen 2013, 145.) Laki velvoittaa, että suunnitelma on laadittava yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa (2007/30§). Yhdessä suunniteltu työskentely pyrkii sitouttamaan ja motivoimaan perhettä työskentelyyn. Jos asiakassuunnitelma laaditaan niin, kuin laki velvoittaa se voi selkeyttää työntekijälle, ettei perheen tuen tarve liitykään perhetyöhön tai lastensuojeluun vaan aivan muunlaiseen tukeen. (Ikonen 2013, 145.)

Luonteeltaan perhetyö on pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista. Lastensuojelun perhetyöstä puhuttaessa tarkoitetaan yleensä perheen kotiin tehtävää työtä, joka voi olla esimerkiksi keskusteluapua ja tukemista arjen eri toiminnoissa sekä vanhempien tukeminen kasvatuksellisissa asioissa. (THL 2018.) Lastensuojelun perhetyö ymmärretään arkeen kiinnittyväksi, koko perhettä koskevaksi työskentelyksi. Perhetyön kohde on moniulotteinen, kohteena on lapsi ja hänen perheenjäsenet ja heidän tunteensa, kokemukset ja käyttäytymismallit. Kohteena ovat myös perheenjäsenien väliset suhteet ja vuorovaikutus, arkielämän käytännöt sekä perheen suhde lähiyhteisöihin ja myös laajemmin suhde yhteiskuntaan. (Alatalo, Lappi ja Petrelius 2017, 32.)

Tehostettua perhetyötä on järjestettävä monialaisena, jos perheen tilanne tätä edellyttää ja tarvittaessa tuen tulee olla perheen käytettävissä ympäri vuorokauden. Perheet, jotka ohjautuvat tehostetun perhetyön palveluun ovat usein ammatillisesti haastavia ja edellyttävät erityistä tukea ja ohjausta. Vaikka tehostettu perhetyö on vapaaehtoista, voidaan perhe velvoittaa työskentelyyn, koska tukitoimenpiteellä pyritään ehkäisemään lapsen kodin ulkopuolinen sijoitus, mikä lisää puolestaan työn haastavuutta. Tehostettu perhetyö on tärkeä tukitoimi myös silloin, kun lapsi on kotiutumassa kodin ulkopuolisesta sijoituksesta takaisin kotiin, riippumatta sijaishuollon kestosta. Edellytyksenä tehostetun perhetyön onnistumiselle on perheen sitoutuminen työskentelyyn ja omien muutostarpeiden havaitseminen ongelmien ratkaisemiseksi. Perheen tulee sitoutua yhteistyöhön lastensuojelun kanssa, jotta voidaan tavoitella lapsen edun mukaista myönteistä muutosta lapsen kasvuolosuhteissa ja huolenpidossa. (Araneva 2016, 263.)

2.2 Lapsikeskeinen suojelu ja lapsen osallisuus perhetyössä

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelulla on vastuu tukea vanhempia kasvatus- ja huolenpitotehtävässä. Laissa määritetään myös, että lastensuojelun on myös tuettava vanhempia järjestämällä tarpeellisia palveluita ja tukitoimia. Tukitoimien järjestämisessä ja kasvatustehtävän toteuttamisessa painottuu vanhempien tukeminen. Lastensuojelulaki korostaa lastensuojelussa asiakkaana olevan lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja kohdatuksi. (Lastensuojelulaki 2007, 20§.) Koska laki korostaa lapsen oikeuksia on myös lastensuojelutyöhön osallistuvien työntekijöiden sitouduttava lapsikeskeiseen ja lapsen osallisuutta huomioivaan työkäytäntöön.

Lastensuojelun työkäytännöissä lapsen kanssa työskentelyn merkitys ei ole aina selkeä. Lapsen huomiointi on voinut jäädä vanhempien tukemisen varjoon, tai lapseen on kiinnitetty erityistä huomiota vasta sitten, kun vanhemmille annettavat tukitoimet eivät ole riittäviä. Lapsen omien kokemusten ja tiedon näkyväksi tekeminen on yksi tärkeimmistä elementeistä perhetyössä. Sekään ei ole selkeää, koska on havaittu epäselvyyksiä siitä, mitä lapsen näkyväksi tekeminen on ja miten sitä voi toteuttaa konkreettisesti. (Alatalo ym. 2017, 27-29.)

Pirjo Pölkki (2016) on tehnyt perhetyön vaikuttavuudesta tutkimuksen *Critical factors of intensive family work connected with positive outcomes for child welfare clients*, jonka mukaan suojelu on määritelty yhdeksi perhetyön keskeiseksi elementiksi. Tutkimuksessa käsite -suojaus liittyy vahvasti lapsen edun arviointiin, lapsen etua koskevan tiedon tuottamiseen ja lapsen tilanteen seurantaan.

Tutkimukseen osallistui 20 perhetyöntekijää viidestä suomalaisesta kunnasta. Perhetyöntekijät määrittivät suojelutyön lapsen tarpeiden esiin tuomiseksi ja lapsen mahdollisuuden tulla työskentelyssä kohdatuksi, tuetuksi ja kuulluksi.

Pölkkin tutkimuksessa tuotettiin kysely myös perhetyön palveluntuottajille. Suurimmassa osassa palveluita työskentelyn kuvattiin tapahtuvan konkreettisesti koko perheen kanssa ja osassa vastauksissa perhe tarkoitti käytännössä vanhempien tukemista. Kyselytutkimuksen vastauksissa oli myös mukana kuvauksia palveluista, joissa mainittiin työskentelyn tapahtuvan sekä lasten, vanhempien että koko perheen kesken. Vastauksista voidaan todeta, että lapsikeskeinen työskentely on nähtävissä lastensuojelun perhetyössä, mutta siihen sitoutuminen ja lapsikeskeisyyden esiin tuominen vaihtelee. (Pölkki, Vornanen ja Colliander 2016, 500-508.)

Lapsikeskeisen suojelun ja hyvinvoinnin näkökulma voi antaa tukea löytää olennainen myös vanhempien tukemisessa. Perhetyössä vanhemmuutta tukevassa työskentelyssä on mahdollista ottaa huomioon ammatillinen ja tutkimuksiin perustuva tieto sekä yleinen tieto hyvästä vanhemmuudesta ja lapsen ikätasoisesta kehityksestä sekä hoivan ja huolenpidon tarpeista. Näiden lisäksi on oleellista ottaa huomioon lapsen tuottamaa tietoa tämän turvallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta tärkeistä asioista. Perheen kanssa työskennellessä voidaan vahvistaa vanhemman mahdollisuuksia ottaa huomioon lapsen tuomia kokemuksia perhetyön aikana työskentelystä. (Alatalo ym. 2017, 29-32.)

2.3 Perhekuntoutus avohuollon tukitoimena

Perhekuntoutusta järjestetään lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Perhekuntoutuksen lähtökohdaksi on aina perheen tuen tarve. Palvelut ja ammatillinen osaaminen pyritään kohdentamaan perheiden yksilöllisiin tilanteisiin ja tarpeisiin sopiviksi. Perhekuntoutusta järjestetään ympärivuorokautisena laitoksessa, päivämuotoisena kuntoutuksena ja kotiin vietävänä perhekuntoutuksena. (THL 2016b.)

Vaikka perhekuntoutus tapahtuu pääsääntöisesti laitossympäristössä, sitä voidaan toteuttaa myös kotiin suunnattuna. Kotona tehtävän perhekuntoutuksen etuna on intensiivinen, monipuolinen ja monialainen tuki, jota voidaan tarvittaessa ja jos mahdollista, niin tarjota ympäri vuorokauden. Kotiin tehtävä perhekuntoutus edellyttää sitä, että se voi tapahtua lapsen kannalta turvallisesti ja turvaa lapsen edun mukaisen jatkuvan hoidon, huolenpidon ja valvonnan toteuttamisen kotona. Laitoksessa tapahtuva perhekuntoutus on ajankohtainen tilanteissa, joissa tehostettu perhetyö tai kotiin tehtävä perhekuntoutus ei ole mahdollista tai lapsen edun mukaista. (Araneva 2016, 264.)

Perheen tavoitteet ja tarpeet määritellään kuntoutuksessa yhdessä. Tavoitteet ovat oleellinen osa kuntoutusprosessia. Tyypillinen lähtökohta on, että tavoitteiksi määritellään lasten oirehdinnan, käytöshäiriöiden ja psyykkisen pahoinvoinnin vähentäminen sekä koko perheen toimivuuden ja voimavarojen vahvistaminen. (Törrönen ja Pärnä 2010, 241.)

Perhekuntoutuksen palvelua käyttävässä perheessä lapsen lastensuojelullisen tuen tarvetta voivat aiheuttaa sekä lapsen omat kehitykselliset erityispiirteet, vanhemman terveydentila, yleinen jaksamattomuus, vanhemmuuden taitojen puutteet, huolto- ja tapaamisriidat sekä lasten kaltoinkohtelu ja laiminlyönti. Näiden haasteiden ympärille voi kietoutua myös taloudelliset ja asumisen vaikeudet. Sosiaaliset suhteet voivat olla jännitteisiä ja vaikeuksia aiheuttavat kokemukset voivat olla ylisukupolvisia. (Alatalo ym. 2017, 19.)

Perhekuntoutusta voidaan järjestää esimerkiksi tapauksissa, joissa on olemassa kodin ulkopuolisen sijoituksen riski tai tilanteessa, kun lasta ollaan kotiuttamassa kodin ulkopuolisesta sijoituksesta. Perhekuntoutusta voidaan järjestää myös raskaana olevalle päihteitä käyttävälle naiselle, jotta voidaan turvata syntyvän lapsen terveys. Perheen tulee tunnistaa muutostarpeensa ja olla motivoitunut perhekuntoutukseen. Perhekuntoutuksen tarkoituksena on tarjota koko perheelle kuntouttavaa toimintaa, joka on suunniteltua ja tavoitteellista. Jos perhekuntoutuksen avulla ei päästä laadittuihin tavoitteisiin tai perhe ei sitoudu työskentelyyn, tulee viipymättä aloittaa lapsen huostaanoton valmistelu. (Araneva 2016, 263-265.)

Perhekuntoutus käsitteellä ei ole yhteistä selkeää määritelmää, vaan palveluntarjoaja määrittelee perhekuntoutuksen ja sen sisällön itse. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos määrittelee perhekuntoutuksen laitoksessa tapahtuvaksi palveluksi. Perhekuntoutus käsitettä käytetään monesti myös tehostetusta perhetyöstä, jota voidaan tehdä perheen kotiin. Perhekuntoutuksen ja tehostetun perhetyön palvelut koostuvat tällä hetkellä toimipisteessä toteutetun päivämuotoisen palvelun ja laitoksessa tapahtuvan ympärivuorokautisen palvelun yhdistelminä.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa työskennelleen mallinnustyöryhmän mukaan tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen välille ei ole mahdollista määrittää tarkkarajaisia sisällöllisiä ja palvelun muotoon perustuvaa eroa. Palveluiden tarjoajat ovat kehittäneet toteuttamistavoiltaan ja menetelmiltään vaihtelevia perhetyön ja perhekuntoutuksen palvelukokonaisuuksia. Palveluiden vaihtelevuus ja hajanaisuus vaikeuttavat perhetyön ja perhekuntoutuksen toteuttamistapojen, palveluiden sisällön ja laadun tarkastelua ja vertailua. Asiakkaiden näkökulmasta lastensuojelun tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus ovat vaikeasti avautuvia. Käsitteiden tulisi olla riittävästi määritelty ja konkretisoitu. Käsitteiden määrittelemättömyys heikentää lasten ja vanhempien mahdollisuuksia ymmärtää mitä tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen tuki todellisuudessa on. (Alatalo ym. 2017, 17-19.)

3 KUNTOUTUS OSANA LASTENSUOJELUN PERHETYÖTÄ

Kuntoutus on toimintaa, jolla tavoitellaan muutosta kuntoutujan elämäntilanteessa, se voi liittyä esimerkiksi työhön, oppimiseen, kotiarkeen tai sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Kuntoutukselle ominaista ovat monialaisuus, suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, intensiivisyys, kokonaisvaltaisuus, pitkäjänteisyys, prosessimaisuus, toiminnan seuranta sekä arviointi. Kuntoutusta kuvataan yleensä prosessina, joka edellyttää monitieteistä ja moniammatillista verkostomaista yhteistyötä eri toimintasektoreiden kesken. Kuntoutus on kehittynyt lääketieteeseen ja sen aputieteisiin pohjautuvasta toiminnasta yhä enemmän sosiaaliseen ja psykososiaaliseen suuntaan. Kuntoutuksen paradigma onkin muuttunut sektoroituneista palveluista kohti monen sektorin yhteisiä palvelurakenteita ja verkostotyön kehittämistä. Nykyään kuntoutujaa pidetäänkin tahtovana ja toimivana subjektina ja asiantuntijoita kuntoutujan toimijuuden kanssarakentajina, jota monitoimijainenkin työskentelymalli korostaa. (Alatalo ym. 2017, 32-33; Rissanen, Kallanranta ja Suikkanen, 2008, 80-81.)

Yhteistyö- ja verkostomenetelmät ovat nousseet kuntoutuksessa yhä keskeisimmiksi ja tärkeimmiksi työvälineiksi. Verkoston käsite pohjautuu systeemiteoriaan, jossa asiat ja ilmiöt nähdään toisiinsa kytkeytyvinä ja vuorovaikutteisina. Yhden toimijan toiminta vaikuttaa toisen toimintaan ja toimintakentän kokonaisuuteen. Systeemisessä tarkastelussa kuntoutusprosessia hahmotetaan yhteyksissään ja vuorovaikutussuhteissaan ympäristön kanssa. Tässä teoriassa huomio suuntautuu yksilöstä ja hänen problematiikastaan toimijoiden välisiin suhteisiin. Systeemisessä verkostotarkastelussa kuntoutujan ja eri alojen ammattilaiset ovat samaa kokonaisuutta ja he yhdistävät osaamisensa sekä voimavaransa tuottaakseen uudenlaista yhteistä järjestystä kuntoutusprosessin hallintaan. (Rissanen, Kallanranta ja Suikkanen, 2008, 86-87.)

Kuntoutusprosessin keskeisiä vaiheita tarpeen havaitsemisen jälkeen ovat yksilöllisten tavoitteiden asettaminen, suunnitelman laatiminen keinoista, joilla tavoitteisiin päästään, toiminnan käynnistäminen sekä toiminnan jatkuva arviointi. Kuntoutustapahtuman ytimenä on aina kuntoutujan ja ammattilaisen välinen yhteistyö ja vuorovaikutus. Moniammatillisen asiakasyhteistyön tarkoituksena on erillaisuuden luova yhdistäminen yksilöllisissä kuntoutustarpeissa. (Rissanen, Kallanranta ja Suikkanen, 2008, 87-88.)

3.1 Kuntoutus perhetyössä

Perhetyöstä löytyy määritelmiä ja työkäsiteitä todella monia, jokainen kunta, kukin työyhteisö ja tiimi määrittelevät perhetyön oman toimintakontekstinsa, työnsä sekä perustehtävänsä kautta. Kuntouttavasta perhetyöstä tai muutokseen tähtäävässä perhetyöstä puhutaan, kun tavoitellaan muutosta perheen toimintaan, lapsen asemaan, kasvattamiseen, huolenpitoon tai vanhemmuuteen. Kuntouttava perhetyö voi kohdistua kriisitilanteeseen, jossa tuetaan perhettä lyhytaikaisesti ja intensiivisesti. Yhtä lailla se voi kohdistua pitkittyneeseen kriisiin, jossa on perheen kuntoutumisen tavoite. Intensiivi perhetyöllä/intensiivisellä perhetyöllä viitataan vahvaan psykososiaaliseen tukeen koko perheelle, tutkimukseen, hoitoon ja kuntoutukseen. Intensiiviseen perhetyöhön voi sisältyä jaksoja intervallihoidtona perhekuntoutumisyksikössä. (Heino 2008, 44,46.) Malinen ja Nyyssönen (2018, 8.)

toteavat työkirjassa Perhetyön perhonen, ettei perhetyötä ole aiemmin osattu tunnistaa kuntouttavaksi työmuodoksi. Työskentely on kuitenkin laaja-alaista ja arkeen kiinnittyvää muutostyötä. Kuntoutus mielletään vielä pitkälti esimerkiksi erilliseksi terveydenhuollon palveluksi eikä osaksi perhetyöntekijän omaa arkista muutostyötä. Kuntoutuksellisen ajattelun tulee olla mukana kokonaisvaltaisesti lapsen ja vanhempien kanssa työskennellessä.

Lastensuojelun perhetyössä kuntoutuksessa on kyse, niin yksittäisten perheenjäsenten kuntoutumisen tarpeiden huomioimisesta, että koko perheen toimijuuden tukemisesta, erityisesti perheenjäsenten välisten vuorovaikutussuhteiden ja arkielämän tukemisen kautta. Lastensuojelun perhetyön kohde on monitasoinen ja moniulotteinen, joten se vaatii työskentelyltä monipuolisuutta ja monialaisuutta. Työskentelyn laaja-alaisuutta on määritelty kuntoutus- käsitteen avulla. Palvelua ei aina nimetä perhekuntoutukseksi vaan tehostetuksi perhetyöksi tai intensiiviseksi perhetyöksi, jotka sisältävät myös arjen muutostyön elementit. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa työskennelleen mallinnustyöryhmän teettämän kyselyn mukaan lastensuojelun perhetyön palveluntuottajat nimesivät kuntoutuksen ja kuntoutuksellisuuden keskeisiksi elementeiksi perhetyön palveluissa. (Alatalo ym. 2017, 32-33.)

Työssä on myös tärkeää huomioida sosiaalisen kuntoutuksen näkökulma. Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 17§) mukaan sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaalisen kuntoutuksen keinoja ovat sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja ohjaus, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoimintaa ja tukea vuorovaikutussuhteisiin sekä muut sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. (Sosiaalihuoltolaki 2014, 17§.)

Lasten ja perheiden tuen tarpeen tilanteissa kuntoutusta on tarpeellista kohdistaa perhe-elämän eri osa-alueille ja tasoille, koska työ on moniulotteista ja perheessä voi olla yhtä aikaa menossa eri prosesseja, jotka vaikuttavat osaltaan perhe-elämän kokonaisuuteen, vuorovaikutukseen, vanhemmuuteen ja arjen sujumiseen. Kokonaisvaltainen kuntouttava työskentely tarvitsee laaja-alaista eritietealojen näkökulmia hyödyntävää työskentelyä, joka yhdistää näkökulmat toimivaksi kokonaisuudeksi. (Alatalo ym. 2017, 35.)

Kuntoutus-käsitteen haasteista huolimatta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työryhmä on määritellyt kuntoutuksen suojelun ohella lastensuojelun perhetyön läpäiseväksi näkökulmaksi ja monitoimijaisuuden pääsisältöelementiksi. Lastensuojelun asiakkuus on lähtökohtaisesti osoitus, että lapsen tilanteeseen tarvitaan muutosta, jotta suojelun tarve poistuu. Näin ollen turvallisuutta vahvistavan muutoksen tukemisen tulee olla perhetyössä työskentelyn keskipisteenä ja lähtökohtana lastensuojelun avohuollon palveluissa, vaikkei sisällössä painottuisikaan tavoitteellinen, muutokseen tähtäävä kuntoutus. Tällöin on kyse yksittäisten perheen jäsenten kuntoutumisen tarpeiden huomioinnista sekä koko perheen toimijuuden tukemisesta, korostaen perheen jäsenten välisiä vuorovaikutussuhteita. Kuntoutus soveltuukin hyvin työskentelyä läpileikkaavaksi peruslähtökohdaksi lastensuojelun

kontekstissa, jossa vanhempien, lasten sekä perheiden tuen tarpeet ovat hyvin moniulotteisia ja vaativat useimmiten pitkäjänteistä, kuntouttavaa työtettä. (Alatalo ym. 2017, 33-35.)

Usein kuntouttavan työskentelyn ydin on perhesuhteissa keskeisimpänä lapsen kasvuolosuhteiden osana, täytyy työssä huomioida myös perheen arkea ja elämäntilannetta laajemmin tarkasteleva sosiaalisen kuntoutuksen näkökulma. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalisen kuntoutuksen keskeisiä asioita ovat toimintakyvyn vahvistaminen, osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Sosiaalisia kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä voivat olla toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja – ohjaus sekä palveluiden yhteensovittaminen, valmennus elämänhallintaan, ryhmätoiminta sekä muut sosiaalista toimintakykyä edistävät toimenpiteet. Kokonaisvaltaisessa kuntouttavassa työskentelyssä tarvitaan eri tieteenalojen näkökulmia hyödyntävää työskentelyä. Kuntouttavan, yhteisen perhetyön tieto- ja tiedeperusta on monitieteinen ja eri näkemykset tulee yhdistää toimivaksi kokonaisuudeksi. Varsinkin lasten ja perheiden tuen tarpeen tilanteissa kuntouttavaa työskentelyä on tarpeellista ohjata useille perhe-elämän tasolle sekä alueelle. (Alatalo ym. 2017, 35-36.)

3.2 Kuntouttava työote

Kuntouttavan työotteen katsotaan nykyään kuuluvan periaatteena ja toimintatapana kaikkeen hyvään hoitoon ja hoivaan. Sillä tarkoitetaan yleensä työntekijän tai ammattikunnan työtapaa tai toimintaotetta, jonka periaatteena on ottaa huomioon asiakkaan subjektisuus, osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet. Kuntouttava työote on työskentelytapa asiakkaan kohtaamiseen, jonka tarkoitus on huomioida ihmisen voimavarojen aktiivinen hyödyntäminen tilanteissa, joissa ihmisen toimintakyky on heikentynyt. Kuntouttavassa asiakastyössä käytetään erilaisia elämänhallintaa ja selviytymistä edistäviä sekä asiakkaan omatoimisuutta lisääviä työtapoja. (Järvikoski ja Härkäpää 2011, 23; Autti-Rämö, Salminen ja Rajavaara 2016, 15.)

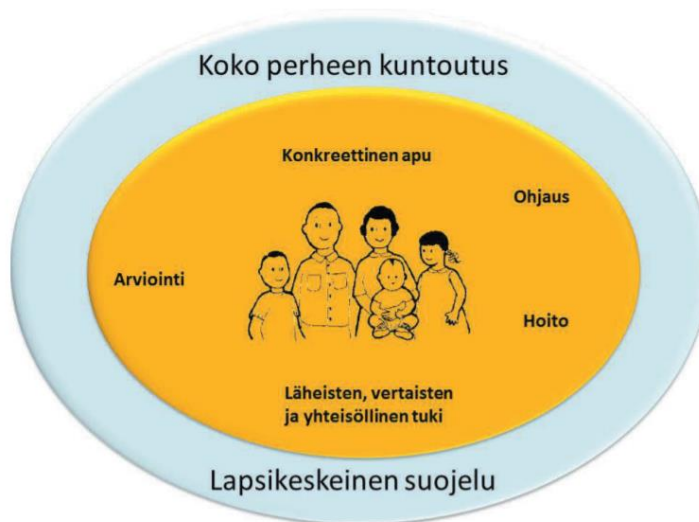
Kuntouttavassa työotteessa korostetaan fyysisen puolen lisäksi myös psyykkisiä ja sosiaalisia puolia. Mahdollisuus omiin valintoihin ja osallisuus päätöksentekoon on tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeää. Kuntoutuminen on aina prosessi, jonka onnistuminen edellyttää kuntoutujan sitoutumista. Edellytyksenä kuntoutumisen onnistumiselle on, että kuntoutumisen tavoitteet asetetaan yhdessä asiakkaan kanssa. Edellytyksenä on myös se, että kuntoutus on oikea-aikaista ja eri organisaatioiden välillä tapahtuvaa joustavaa työskentelyä. Kuntoutujan toimintakyvyn muutos edellyttää muutosta yksilön ja tämän toimintaympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Kuntoutuksen kohteena ei ole vain asiakas vaan myös hänen elinympäristö ja siihen kuuluvat henkilöt. (Järvikoski ja Härkäpää 2011, 23; Autti-Rämö ym. 2016, 15.)

4 MONITOIMIJAISSUUS PERHETYÖSSÄ

Monitoimijaisuus tarkoittaa verkostojen yhteistyötä, jossa asiakasperheen ympärillä toimivat palvelut ja heidän läheiset kontaktinsa ovat koottu toimijoiksi osaksi perhetyön työskentelyä. Asiakas itse on yksi toimijoista ja oman tilanteensa asiantuntija. Monitoimijainen perhetyö on lapsi- ja perheläh- töistä, monen toimijan tietoa ja taitoa yhdistävää sekä yhteisesti asetettuihin tavoitteisiin perustuvaa työskentelyä. (Alatalo ym. 2017, 11.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on laatinut mallinnustyön monitoimijaisuuden käytöstä perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Mallinnuksen tavoitteena oli tuottaa ehdotus laadukkaasta ja vaikuttavasta lastensuojelun perhetyön ja -kuntoutuksen toimintamallista. Marjo Alatalon, Kari Lapin ja Päivi Petre- liuksen vuonna 2017 tuottamassa työkirjassa, Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tuke- minen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhe- työtä. Tällä toimintamallilla pyritään selkiyttämään lastensuojelun perhetyön erityisyyttä ja luomaan sisältöelementtien avulla yhtenäisen viitekehyksen palvelujärjestelmän eri toimijoille sekä lapsille ja perheille itselleen lasta suojelevassa ja perheitä kuntouttavassa työskentelyssä. Monitoimijainen per- hetyö on tarpeen, kun lapsen tilanne vaatii usean eri toimijan pysyvää ja lapsen kannalta riittävän muutoksen tuovaa työskentelyä. Työskentelyn tulee olla organisoitua, tarpeeksi pitkäkestoista sekä suunnitelmallista. (Alatalo ym. 2017, 4, 56.)

Mallinnusryhmä on laatinut sisältöelementeistä muodostuvan perhetyön viitekehyksen ja siihen pe- rustuvan monitoimijaisen perhetyön mallin. Tässä mallissa käsitettä perhetyö on käytetty kuvaa- maan monen toimijan tiedoista ja taidoista rakentuvaa suunnitelmallista ja tavoitteellista työskente- lyä. Mallinnuksessa etsittiin uutta tapaa kuvata lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen kes- keisiä sisältöjä. Kaksi läpileikkaavaa ydintä ovat lastensuojelun ja lapsikeskeinen sekä lasten, van- hempien ja koko perheen toimijuutta vahvistava kuntouttava työskentely. Nämä elementit ovat aina mukana vaikuttavassa lastensuojelun perhetyössä riippumatta toteutus paikasta. Seuraavassa kuvi- ossa sisemmällä kehällä näkyvät muut perhetyön keskeiset elementit, joita ovat; lapsen ja perheen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointi, konkreettinen apu, ohjaus, läheisten, vertaisten ja yhteisöjen tuki sekä hoito. (Alatalo ym. 2017, 13-15.)

KUVA 1. Monitoimijaisen perhetyön sisältöelementit (Alatalo ym. 2017, 14).

Sisältöelementtien hyödyt perhetyön määrittelyssä ovat suuria. Sisältöelementtien avulla pystymme kuvaamaan lastensuojelun perhetyön sisältöä konkreettisemmin sekä yhtenäistää palvelujen sisällön kuvausta. Tunnistamaan yksilötason, arjenhallinnan sekä sosiaalisen tason ilmiöt monipuolisesti ja motivoida asiakasperheitä palveluiden vastaanottamiseksi. Lisäksi sisältöelementit auttavat hahmottamaan henkilöstön osaamistarpeita ja täten mahdollistamaan entistä parempaa perhetyötä. Monitoimijaisuuden osalta taas sisältöelementit selkiyttävät eri toimijoiden roolia, yhdistää osaamista perheiden hyväksi ja selkiyttää palveluja ja niiden päällekkäisyyksiä. (Alatalo ym. 2017, 16.)

Nämä monitoimijaisen perhetyön sisältöelementit ovat tehty nimenomaan lastensuojelun tukea tarvitsevien lasten ja perheiden tarpeita ajatellen. Sisältöelementit ovat myös sovitettavissa systeemiseen toimintamalliin, jossa on hahmoteltu sosiaalityön uusi toimintatapa sekä tiimirakenteet. Myös LAPE-ohjelmassa kehitetty monitoimijaisen arvioinnin malli on mahdollista yhteensovittaa. Nämä kummatkin tulevat kuitenkin edellyttämään jatkotyöskentelyä osana LAPE-ohjelman sisältyvää kehittämisohjelmaa. (Alatalo ym. 2017, 14-15.)

Sisältöelementtien avulla voidaan hyvin jäsentää monitoimijaista perhetyötä, elementit ovat tavallaan "työkalupakki", jota kaikki perhetyön toimijat käyttävät hyödykseen soveltaen yksilöllisin tarpein. Sisältöelementtien malli korostaa koordinoitua, laaja-alaista tukea. Sisältöelementtien tulisi näkyä lastensuojelun perhetyössä toimintaa ohjaavina periaatteina. Kun perhetyötä jäsennetään tällä tavoin, on se mahdollista määritellä monitoimijaiseksi työskentelykokonaisuudeksi. Työskentelykokonaisuus koostuu useista eri tukimuodoista ja joita toteuttaa monialainen toimintajoukko. Tällä määrittelyllä pyritään eheyttämään toisistaan irralliset palvelut lapsen ja perheen kannalta yhdeksi interventioksi, joka lapsen ja perheen on helpompi hahmottaa. (Alatalo ym. 2017, 57.)

4.1 Hackneyn malli: Systeminen malli

Monitoimijainen perhetyön malli pohjautuu Hackneyn mallista kehitetylle systeemiselle mallille. Hackneyn malli on kehitetty Isossa-Britanniassa, jossa lastensuojelutyön ongelmat muistuttavat paljon Suomen lastensuojelun tilannetta. Työntekijöiden vaihtuvuus ja yksittäisten sosiaalityöntekijöiden työkuorma on liian suuri. Lontoossa sijaitsevassa Hackneyssä tehtiin kokeilu vuonna 2007, jossa sovellettiin systeemistä ajattelua lastensuojelutyössä. Kyseisessä mallissa hyödynnettiin perheterapian oppeja lastensuojelun kontekstissa. Mallissa korostuu tietty organisaatorakenne, joka auttaa nostamaan lapsen, hänen vanhempinsa ja muun lähiverkoston vuorovaikutustyön etusijalle. Tärkein seikka mallissa on työntekijöiden kyvyt ja taidot luoda ja ylläpitää luottamuksellista yhteistyösuhdetta asiakasperheisiin. (Fagerström 2016, 6.)

Hackneyn mallista kehitetyssä systeemisessä mallissa lastensuojelutiimit on organisoitu systeemiseksi toimintayksiköiksi. Asiakasperheet ovat koko tiimin asiakkaita ja työskentelyssä joku henkilökunnasta on aina tavoitettavissa. Mallissa olennaista on se, että jokainen systeemisen tiimin jäsen tuntee perheen tilanteen. Systeemiseen toimintayksikköön kuuluvat konsultoiva sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä, lapsityöntekijä, eli sosiaalityöntekijä, joka on erikoistunut lapsen äänen esiintuomiseen, yksikkökoordinoija ja perheterapeutti. Jokaisella yksikön jäsenellä on oma roolinsa ja työnjako on selkeä, mitkä ovat työn vaikuttavuuden kannalta tärkeitä tekijöitä. Yksikkökoordinaattori auttaa käytännön työtehtävissä ja dokumentaatioissa, jotka normaalisti veisivät sosiaalityöntekijän työaikaa. Lapsityöntekijä tarkastelee tilannetta lapsen näkökulmasta ja sosiaalityöntekijä vanhempien näkökulmasta. Perheterapeutti on tiimin käytettävissä perheen tilannetta pohtiessa. Konsultoiva sosiaalityöntekijä johtaa yksikköä ja saa myös tarvittavan tuen esimieheltään. (Fagerström 2016, 6.)

Systeemisen toimintayksikön työntekijät ovat omaksuneet perheterapeuttisen lähestymistavan ja kehittävät taitojaan jatkuvasti. Työntekijät eivät kuitenkaan ole terapeutteja, mutta lastensuojelutyötä tehdään aikaisempaa terapeuttisemmin. Käytännössä systeminen malli näkyy siinä, että työntekijöillä on entistä enemmän aikaa asiakkaiden kanssa tehtävään työskentelyyn. Keskeistä mallissa on myös se, etteivät työntekijät joudu tekemään yksin huostaanotto- tai muita vaikeita päätöksiä, vaan takana on koko systeemisen tiimin tuki. Reflektiivistä ja yhteistyökykyistä työtötteä tukee organisaation tuki. Systeminen malli tähtää toimivaan organisaatioon, jossa työntekijät viihtyvät ja voivat edetä urallaan. (Fagerström 2016, 6.)

Systeemistä mallia käyttöön otettaessa on otettava huomioon erilaiset väestöpohjat, välimatkat ja toimintakulttuurit. Systeminen malli sisältää kuitenkin kaikkia yksiköitä koskevia periaatteita, jotka ovat seuraavat:

1. *”Lapsilähtöisyys ja kontekstisidonnaisuus: autetaan lapsia siinä ympäristössä, jossa he elävät ja edetään ainutlaatuinen tilanne ja lapsen tarpeet edellä,*
2. *Suhdeperusteisuus: lapsen, vanhempien ja läheisten kanssa tehtävä suora, kohtaava vuorovaikutustyö priorisoidaan tärkeimmäksi ja kaikki muu toiminta tukee tätä tavoitetta,*

3. *Systeeminen ajattelu ja sitä tukevat työmenetelmät; perheterapeuttisen, dialogisen, narratiivisen ja ratkaisukeskeisen terapian oppeja hyödynnetään lastensuojelun kontekstissa,*
4. *Lastensuojelun sosiaalityö johtaa asiakasprosessia ja sillä tulee saada tarvittavat resurssit. Muita kutsutaan tai muut tulevat näihin asiakkaan prosesseihin,*
5. *Monitoimijaisuus: monista eri tietolähteistä– asiakkailta, läheisiltä, ammattilaisilta – koottu tieto ja tarvittava tuki rakentuvat yhdessä. ”(Fagerström 2016, 5.)*

Systeemisen mallin tavoitteena on vahvistaa lastensuojelutyötä tuomalla sen kaikille tasoille uudenlaista systeemistä osaamista ja toimintakulttuuria. Mallissa oleellista on asiakkaista koskevat keskustelun ja reflektion suuri määrä sekä jaettu systeeminen lähestymistapa. Tiimi- ja organisaatorakenteen avulla systeeminen ajattelu läpäisee koko toiminnan ja näkyy kaikilla tasoilla, joita ovat: perheet, asiakastyö, tiimit, johtaminen, organisaatio ja päätöksenteko. Organisaatiossa tulee luoda yhteiset arvot, jotka tukevat systeemisyttä. Yhteiset arvot ovat nimetty systeemisen mallin yhdeksi menestystekijäksi. Muita menestystekijöitä systeemisen toimintakulttuurin toteutumiselle ovat: strategia, rakenne, järjestelmä, työntekijät, työtaidot ja työtapo. (Lahtinen, Männistö ja Raivio 2017, 16-17.)

Organisaation toiminta pohjautuu yhteisiin arvoihin. Mallissa lasta, perhettä ja lähipiiriä kuunnellaan ja heidän ratkaisu kykyihinsä luotetaan. Arvoihin kuuluu se, että kaikkien palvelu- ja hoitotahojen osapuolten, perheenjäsenten ja ammattilaisten on yhdessä löydettävä ratkaisu tilanteeseen. Työntekijä auttaa perhettä löytämään vahvuuksiaan ja voimavarojaan sekä luottamaan niihin. Lähtökohdiana on, että lapsen tai perheen paras toteutuu ihmisten välisenä vuorovaikutuksena. (Lahtinen ym. 2017, 14.)

Strategia tarkoittaa tavoitetta, joka oli vähentää akuuttien niin sanottujen tulopalojen sammuttamista ja luoda ennemmin rakenteet säännölliselle ja systeemiselle reflektiolle. Työntekijät arvioivat yhdessä työn tavoitteita ja sen vaikuttavuutta. Rakenne viittaa systeemisiin tiimeihin, jotka ovat moniammatillisia ja vastuu jakautuu niissä tasaisesti jokaisella työntekijällä. Menestystekijöissä työntekijä viittaa siihen, että jokaisella työntekijällä tulee olla asiantuntemusta ja ammatillisia taitoja sekä myös sopivia henkilökohtaisia ominaisuuksia. Jokaisen työntekijän on sitouduttava systeemisen toimintamalliin. Yksi menestystekijöistä on työntekijöiden työtaitojen kehittäminen ja uralla etenemisen ja jatkokoulutautumisen tukeminen. (Lahtinen ym. 2017, 14-15.)

Menestystekijänä järjestelmä tarkoittaa sitä, että työntekijöitä ei määrätä tiettyihin toimintamalleihin. Perheestä kootaan käsitys yhdessä käyttämällä arviointi- ja työskentelymenetelmiä, mutta yhtä yhteistä arviointivälinettä ei ole. Reflektio ja kattava ulkopuolinen tutkimusarviointi liitettiin oleelliseksi osaksi muutosprosessia. Työtapo viittaa turhien rakenteiden ja ohjeiden purkamista, jotka estävät uusien käytäntöjen syntymistä. Tämän seurauksena työssä suorittaminen vähenee ja sosiaalityölle jää enemmän tilaa. Työssä keskitytään avoimeen vuorovaikutukseen ja pohtien sitä, millainen toimintatapa palvelee parhaiten kutakin perhettä. (Lahtinen ym. 2017, 14-15.)

Systeemiseen malliin liittyy systeeminen ajattelu, jonka pohjalta työtä tehdään. Jussi Sudenlahti ja Ilkka Uusitalo toteavat teoksessaan ”Tulevaisuuden lastensuojelu” (2018, 25-26) systeemisen ajattelun olevan systeemin ja ympäristön merkitystä ihmisen toimintaan. Ympäristö, perhe ja yhteisö ovat oleellinen osa kaikkea hoitoa. Systeemisen näkökulman mukaan ihminen on osa aina jotain systeemiä. Systeemit koostuvat sen jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta, rooleista ja asenteista. Jokainen meistä on osa jotain systeemiä. Erilaisia systeemejä voivat olla esimerkiksi perhe, yhteiskunta ja työyhteisö. Näiden systeemien sisällä on osasysteemejä, jotka voivat olla esimerkiksi sisarusuhteiden muodostamat systeemit. Yksilöt, systeemit ja osasysteemit toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. Systeemin jäsen, esimerkiksi lapsi voi alkaa oireillaan ilmaisemaan perheen sisäistä kiusaamista tai esimerkiksi vanhemmuuden puuttumista. Nämä oireet voidaan nähdä yksilön tai systeemin yrityksenä palauttaa systeemin tasapaino. Yksilöajattelusta pitäisi päästä syvemmin ymmärtämään systeemien merkitystä onnistuneessa hoidossa. Moniulotteiset ongelmat vaativat myös moniulotteista hoitoa.

Kirsten Asmussen toteaa teoksessaan ”The evidence-based parenting practitioner’s handbook” (2011, 125-126), että perheen muodostama systeemi on kokonaisvaltainen järjestelmä, jonka jokainen jäsen on välttämätön osa suurempaa kokonaisuutta. Yksi perheenjäsen ei siis ole koskaan täysin riippumaton perhesysteemistään. Tämän vuoksi työskentelyssä keskitytään esimerkiksi perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen eikä vain yksittäisen jäsenen käyttäytymiseen. Työskentelyssä on oleellista myös ymmärtää ylempänä mainitut perheen osasysteemit ja perheenjäsenten kuuluminen niihin sekä osasysteemien vuorovaikutus keskenään.

4.2 Monitoimijainen arviointi

Lasten, nuorten ja perheiden tilanteita kartoitetaan ja avun ja tuen tarpeita tunnistetaan matalan kynnyksen palveluissa, kuten neuvoloissa, varhaiskasvatuksessa sekä kouluterveydenhuollossa. Valtaosa palvelujen ja tuen tarpeen tunnistamisesta tapahtuu näiden matalan kynnyksen toimijoiden keskinäisenä yhteistyönä ilman tarvetta laajemmalle monitoimijaiselle yhteistyölle. Lapsen ja perheen tarvitsemasta lisä tuesta sovitaan ja järjestetään yksittäisen ammattilaisen toimesta palvelun sisälle heidän tarjoamillaan menetelmillä ja keinoilla. Lapsen ja perheen tilanne voi kuitenkin vaatia usean toimijan tietoa ja yhteistä työtä. Tilannetta voivat kuormittaa monet tekijät, jotka synnyttävät tarpeen usealle eri palvelulle ja tuelle. Täten tarve monitoimijaisen arvioinnin kehittämiseksi on lisääntynyt sekä lasten, vanhempien, ammattilaisten että palvelujärjestelmän näkökulmasta. Oikea-aikaisella lapsen ja perheen tilanteeseen kokonaisvaltaisesti paneutuvalla arvioinnilla on mahdollista tunnistaa perheen tarpeet sekä niihin parhaiten vastaavat tukimuodot sekä arvioida niiden vaikutuksia lapsen ja perheen arkeen ja hyvinvointiin. (Tulensalo, Kumpulainen ja Kekkonen 2017, 12-13.)

Monitoimijaisen perhetyön kivijalka on lapsen sosiaalityöntekijän johdolla tehty yhteinen, monitoimijainen lapsen tilanteen ja tuen arviointi. Palvelutarpeenarviointi on keskeinen vaihe asiakkuuden alkaessa. Arviointi ei korvaa esimerkiksi hoidonarviointia vaan kokoaa sen ja muut arvioinnin osa-alueet yhteen kokonaisvaltaiseksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Yhteinen ja monitoimijainen arviointi on eheä, integroidun perhetyön perusta, jonka avulla tarvittava tuki on mahdollista solmia yhteen

lapsi- ja perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi. Lapsen ja perheen tilannetta on tarkasteltava monipuolisesti ja huolellisesti usealta näkökulmalta, jotta arviointi mahdollistaa työskentelyn kohdentamisen tarkasti ja asiakaslähtöisesti. Jatkotyöskentelyn vaiheessa palvelutarpeenarviointia tullaan syventämään ja tarkentamaan työskentelyn eri vaiheissa. Työskentely ja arviointi tulevat kulkemaan vuoropäähän asiakkuuden aikana. Arviointi, suunnittelu ja vuorottelu työskentelyssä perheen kanssa on tärkeää koko prosessin ajan. Tämä tekee perhetyöstä oikea-aikaista ja oikein kohdennettua. (Alatalo ym. 2017, 58.)

Mallin on tarkoitus koota lapsen ja perheen palvelut yhtenäiseksi työskentelyksi. Koordinointi onkin suuressa roolissa monitoimijaisen työn toteuttamisessa. Vastuu koordinoitusta monitoimijaisesta perhetyöstä on vastuutiimillä. Vastuutiimin muodostavat lapsen ja perheen tarvitsemat auttajatahot yhdessä ja on aina perhekohtainen. Erona perinteiseen verkostoissa tapahtuvaan tietojen vaihtoon eri ammattilaisten välillä on, että edetään kokonaisvaltaiseen työskentelyyn ja yhteiseen suunnitteluun. Kukin toimija on edelleen osa omaa organisaatiotaan ja ammatillista tiimiään. Näin perhekohtaisen vastuutiimin yhteydet eri organisaatioihin muodostuvat vahvoiksi ja saatavilla on laajempi asiantuntijuus ja organisaatioiden palvelut. Koordinointi vastuu voi olla sosiaalityöntekijällä tai työparilla. Työskentelyssä on hyvä nimetä perheelle omatyöntekijä. (Alatalo ym. 2017, 58-60.)

4.3 Yhteinen asiakassuunnitelma

Monitoimijainen perhetyö-pilotoinnissa on käytetty yhteistä asiakassuunnitelmaa työvälineenä monitoimijaisessa arvioinnissa sekä seurannassa. Suunnitelma on täytetty yhdessä vastuutiimin ja perheen kanssa ja siihen on helppo palata työskentelyn edetessä. Suunnitelmaan kirjataan lapsen ja perheen nykytilanne, toimialakohtaiset palvelusuunnitelmat, tavoitteet ja seuranta. Lapsen hyvinvoinnin viitekehys ohjaa koko työskentelyä.

Yhteinen asiakassuunnitelma luo raamit työskentelyn kokonaisuudelle. Asiakassuunnitelmaan kirjataan monen toimijan yhteistyössä rakentuvaa työskentelyä ohjaavat jaetut tavoitteet. Suunnitelmassa sovitaan myös työskentelyn toteutustavoista, aikatauluista ja tavoitteissa edistymisen arviointi. Perhetyön suunnittelussa on hyvä kiinnittää huomiota, mihin perheen elämäntilanteen osaluaisiin työskentelyä pitäisi painottaa milloinkin. Yhteisen perhetyön tuki rakentuu usein useista intensiivisistä ja kohdennetuista työskentely jaksoista. Nämä jaksot vaativat omat työskentelyn suunnitelmansa. Työskentelysuunnitelmien tekoon osallistuvat toimijat, jotka osallistuvat kyseisen jakson työskentelyyn. Työskentelysuunnitelmien konkretisointi yhdessä lasten ja perheen kanssa lisää heidän osallisuuttaan ja toimijuuttaan perhetyössä. Käytännöllinen ja selkeä, lapsen ja perheen arkeen ankkuroitua tavoitteenasettelu mahdollistaa työskentelyn arvioimisen ja tavoitteiden näkyväksi tekemisen. (Alatalo ym. 2017, 58-60.)

4.4 Lapsen hyvinvoinnin tähti hyvinvoinnin viitekehysenä

Hyvinvoinnin tähti on lapsen ja perheen hyvinvoinnin arvioinnin tueksi luotu yhteinen viitekehys, jonka ovat kehittäneet Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPEn YHDESSÄ! -

hanke. Hyvinvoinnin tähti on koottu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpöydän pohjalta auttamaan lapsen osallisuuden huomioimisessa perhetyössä. Tämä hyvinvoinnin tähti toimii yhteisenä viitekehyksenä LAPEn pilotointi hankkeessa Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus. Malli rakentuu monitoimijaisen arvioinnin periaatteille.

KUVA 2. Hyvinvoinnin tähti (YHDESSÄ! 2018a).

Hyvinvoinnin tähden sakarat ovat jaettu kahteen eri näkökulmaan. Tummansiniset sakarat ovat lapsen näkökulmaa painottavia. Niiden avulla voidaan tuoda esiin lapsen kokemus maailmaa, hänen näkökulmaansa ja hyödyntää näitä työskentelyssä. Näitä asioita on tärkeä kysyä lapselta itseltään; lapsen käsitys itsestään, lapsen kokemus ihmissuhteista ja turvallisuudesta sekä lapsen kokemus perheestä, päiväkodista, koulusta, vapaa-ajasta ja ystävistä.

Vaalean siniset sakarat jäsentävät toimijoille lapsen hyvinvoinnin rakentumisen osa-alueita. Näitä osa-alueita ovat lapsen terveyteen, kasvuun ja kehitykseen liittyvät tekijät, vanhempana toimimiseen ja vanhempi-lapsi-suhteeseen liittyvät tekijät sekä sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät perhe- ja ympäristötekijät. (YHDESSÄ! 2018a.)

4.5 Perhetyön perhonen- työkirja perhetyön ja perhekuntoutuksen toimijoille

Päivi Malinen ja Laura Nyssönen (2018, 2.) ovat kasanneet työkirjan monitoimijaisen perhetyön ja perhekuntoutuksen toimijoille. Työkirja on koottu perhetyön ja perhekuntoutuksen yhteiskehittämispäivien pohjalta, joita järjestettiin vuosina 2016-2018. Yhteiskehittämispäiviin osallistui monialainen joukko perhetyön ja perhekuntoutuksen toimijoita sosiaalialan, terveydenhuollon, sijaishuollon, koulun ja varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Työkirjassa on mukana valtakunnallisen Perhetyön porras-teisuus-työryhmän ehdotuksia sovellettavaksi Pohjois-Savon perhetyön kuvauksiin. Tämä kehittämistyö on osa Pohjois-Savon Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa LAPEn lastensuojelun kehittämistyötä, jota yhteistyössä kehittämässä on ollut Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja Kuopion kaupunki.

Työkirjan tarkoitus on jäsentää monitoimijaisen perhetyön tai perhekuntoutuksen toimijoille monitoimijaisen työskentelyn tavoitteita ja sisältöä. Työkirjassa on esitelty LAPEn kehittämät työvälineet monitoimijaisen työskentelyn tueksi, pohjana näihin on toiminut THL:n työpaperi 26/2017, Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit – osana lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. Monitoimijainen perhetyö- pilotoinnissa on hyödynnetty LAPEn kehittämää työkaluja hyvinvoinnin tähti, monitoimijaisen työskentelyn elementit sekä yhteistyöneuvottelu-pohjaa (LIITE 1.), josta opinnäytetyössä ja pilotoinnissa on puhuttu myös yhteisenä asiakassuunnitelmana. (Malinen ja Nyysönen 2018, 10-13.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tutkimuksen tarve on lähtenyt Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalta, eli LAPE -hankkeelta. LAPE -hanketta toteuttaa Pohjois-Savon alueella YHDESSÄ! -hanke, jonka koordinaattori ja asiantuntija antoi näkökulmiaan ja toiveitaan tutkimukselle. Syksyllä 2016 LAPE-ohjelmassa mallinnusvaiheen työskentelyä varten koottiin mallinnustyöryhmä, joka kokosi raportin ”Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa”. Mallinnustyöryhmän ehdotus oli, että maakunnissa otettaisiin kokeiltavaksi ja kehitettäväksi raportissa kuvailtu monitoimijaisen perhetyön malli. Raportissa todetaan, että monitoimijainen, peruspalveluita ja erityispalveluita koordinoitusti hyödyntävä yhteinen perhetyö mahdollistaisi sen, että perheille tarjottava tuki on oikea-aikaista, oikein kohdennettua ja riittävän pitkäkestoista. (Alatalo ym. 2017, 6-7.)

Opinnäytetyö ”Monitoimijaisen perhetyön pilotointi lastensuojelun perhetyössä” antaa tietoa ja näkökulman pilotoinnista ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus”. Laadullinen tutkimus toteutettiin Ylä-Savon SOTEn alueella ja Siilinjärven kunnassa, jolloin tutkimus pystyy antamaan tietoa, kuinka kyseisillä alueilla pilotoinnin käynnistäminen on onnistunut, mitä mieltä monitoimijaisesta työskentelymallista on oltu työntekijöiden näkökulmasta ja millaisia kehittämisen kohteita työskentelymallista nousee esille.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisema raportti ”Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa” tuo ilmi, että kyseiselle pilotoinnille ja yhteiselle työskentelymallille on tarvetta. Pilotointihanketta ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus” on syytä tutkia, jotta se voidaan mahdollisesti juurruttaa osaksi lastensuojelun perhetyön prosessia, jos ei kokonaisuudessaan niin ainakin sen tuomia hyviä elementtejä, jotka on koettu hyväksi kokeilun aikana.

Tutkimuskysymyksiksi opinnäytetyössä muodostuivat yhdessä toimeksiantajan kanssa seuraavat kysymykset.

1. Millaisia muutoksia monitoimijainen malli on tuonut perheiden kuntoutusprosessiin työyksiköissä?
2. Kuinka monitoimijaista mallia voidaan jatkossa käyttää lastensuojelun perhetyössä työyksiköissä?

5.1 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)

Toimeksiantaja opinnäytetyölle on Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma, eli LAPE-hanke. LAPE-hanke on osa julkisten sosiaali- ja terveystalouden uudistamista ja LAPE-hanke on yksi hallituksen kärkihankkeista. Julkiset sosiaali- ja terveystaloudet uudistuvat niin, että niiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä maakunnille. Muutoksen on arvioitu tapahtuvan vuonna 2021. Uudistus on tarpeen, koska tällä hetkellä ihmiset eivät saa palveluita tasa-arvoisesti eri alueilla. Sosi-

aali- ja terveystalveluiden uudistamisen tavoitteena on järjestää asiakaslähtöinen kokonaisuus kaikilla palveluiden tasoilla. Palveluiden tulee olla järjestetty niin, että ne ovat oikea-aikaisia, vaikuttavia ja tehokkaita. Lisäksi tavoitteena on turvata lähitalveluiden saatavuus. (Valtioneuvosto 2018.)

Lapsi- ja perhepalveluita uudistetaan vastaamaan nykyisiä lasten, nuorten ja perheiden tarpeita. LAPE-hankkeen tavoitteena on luoda lapsille ja nuorille suotuista kasvu- ja oppimisympäristö sekä tukea perheiden hyvinvointia. LAPEn periaatteita ovat lapsi- ja perhelähtöisyys sekä palveluiden tuottaminen lähemmäksi asiakkaita eli perheitä. LAPEssa on neljä eri kehittämiskokonaisuutta, joista kunnat valitsevat oman kehittämiskohteensa. Kehittämiskokonaisuudet ovat:

1. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto,
2. Erityis- ja vaativamman tason palveluiden kehittäminen,
3. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena,
4. Lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa toteutetaan vuosina 2016-2019 ja sitä johtavat sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Ohjelman toimeenpanon tuesta vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (STM, s.a.a)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tehtävä on varmistaa, että lapsen hyvä arki toteutuu eri ympäristöissä: kotona, varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Lisäksi vanhemmuuden vahvistaminen ja perheiden tukeminen erilaisissa elämäntilanteissa on hankkeen keskiössä. LAPE tuottaa lapsi-, nuori- ja perhelähtöisiä sisältöjä ja yhteisiä toimintarakenteita uudistettuihin palveluihin. LAPEn tehtävä on ohjata, kouluttaa, etsiä ratkaisua ja juurruttaa lapsi- ja perhelähtöisiä toiminta- ja työskentelymalleja uuden maakunnan ja kunnan toimintaympäristöön. (Pohjois-Savo s.a.)

5.2 Pohjois-Savon YHDESSÄ! -hanke ja monitoimijaisen perhetyön pilotointi

Lapsi- ja perhepalveluita uudistetaan LAPE- hankkeena kaikissa maakunnissa osana sote- ja maakuntauudistusta. Pohjois-Savossa ohjelman toteuttamisesta vastasi YHDESSÄ! -hanke vuosina 2017-2018. Vetovastuu maakunnan muutosohjelmasta oli Pohjois-Savon Liitolla. Hankkeeseen osallistuivat Pohjois-Savon kunnat, myös Joroinen mukaan lukien. Hankkeen toteuttajina toimivat muun muassa Kuopion yliopistollinen sairaala, Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä, Itä-Suomen Yliopisto, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (ISO), järjestöt, kuten Pesäpuu ry, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri ry, Kuopion Ensikotiyhdistys ry, Pelastakaa Lapset ry ja SOS-Lapsikylä. Hankkeen toteuttamiseen osallistuivat myös seurakunnat, yksityiset palveluntuottajat, koulu, varhaiskasvatus, nuorisotyö sekä kokemusasiantuntijoita. (STM s.a.b)

Pohjois-Savon YHDESSÄ! -hankkeen tavoitteina oli, että alue sitoutuu päätöksenteossa ja palveluissa lapsen oikeuksia edistävään toimintakulttuuriin, sovittaa lasten, nuorten ja perheiden palvelut yhteen integroiduksi lapsi- ja perhelähtöiseksi palvelukokonaisuudeksi, parantaa palveluiden saata-

vuotta oikea-aikaiseksi, siirtää tuen painopisteen korjaavista palveluista ennalta ehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Tavoitteena oli myös lasten ja nuorten sekä monimuotoisten ja -kulttuuristen perheiden yhdenvertaisuuden lisääminen, eriarvoisuuden väheneminen sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemuksen vahvistaminen vuoteen 2025 mennessä. YHDESSÄ! -hanke pyrki saamaan aikaan kustannussäästöjä vähentämällä korjaavien palveluiden tarvetta. (STM s.a.b)

YHDESSÄ! -hankkeen tarkoituksena oli koota matalan kynnyksen palveluita perhekeskustoimintamalliksi. Hankkeen tarkoitus oli myös uudistaa erityistason palveluita asiakkaiden tarpeiden mukaiseksi, jolloin painopiste olisi ennalta ehkäisevissä palveluissa muun muassa niin, että erityistason palveluita voitaisiin tarjota peruspalvelujen yhteydessä saumattomasti. Lastensuojelussa vahvistetaan lapsen osallisuutta ja lapsikeskeistä työskentelyä ja luodaan edellytykset kokonaisvaltaisen ja yksilöllisen avun ja tuen tarjoamiselle lapsille ja perheille. Tavoitteena oli myös vaativimpien palveluiden laadun, asiakaslähtöisyyden ja saatavuuden varmistaminen, joka tarkoittaa sitä, että osaamis- ja tukikeskuksissa sovitetaan yhteen lasten, nuorten ja perheiden vaativat terveys-, mielenterveys ja päihdepalvelut, lastensuojelun erityispalvelut, lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen asiantuntemus sekä rikosseuraamuspiiriin ajautuneiden lapsien ja heidän perheidensä palvelut. (STM s.a.b)

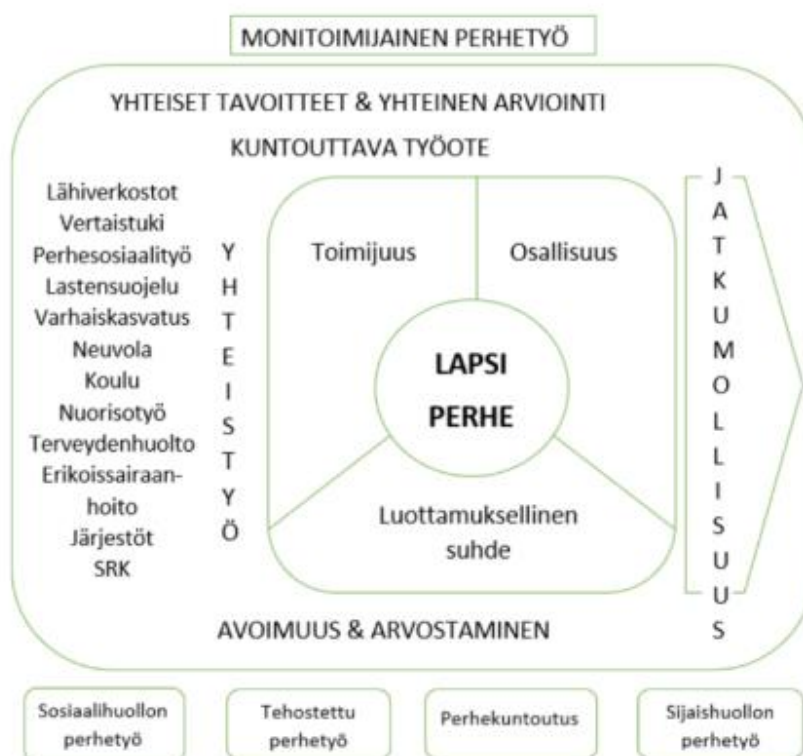
LAPE -hankkeen YHDESSÄ! -hanke toteutti pilotointihankkeen nimeltä ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus”, jonka toteutumista ja vaikutuksia opinnäytetyömme tutkii. YHDESSÄ! -hankkeessa kehitettiin varhaiseen tukeen ja matalaan kynnykseen perustuvaa perhekeskustoimintamallia sekä erityisen ja vaativan tason palveluita, joihin kuului lastensuojelun kehittäminen. Lastensuojelun ja monitoimijaisen perhetyön mallin kehittäminen oli yksi viidestä lastensuojelun kehittämisen osa-alueesta.

Monitoimijaisen perhetyön ja perhekuntoutuksen kehittämisen oli tarkoitus vahvistaa työskentelyä siten, että työskentelytavat vastaavat entistä paremmin lasten ja perheiden tarpeisiin ja ovat vaikuttavia. Pilotoinnin kokonaisuus toteutettiin yhteistyössä Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (ISO) ja Kuopion kaupungin kanssa. Työskentelyn tukena oli Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisema työpaperi mallinnuksesta ”Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa” (2017), joka toimii myös opinnäytetyömme yhtenä tietopohjana. Kehittämistyö pohjautuu mallinnuksessa esiintyvien teemojen, eli lapsikeskeisyyden, kuntoutuksellisuuden, monitoimijaisuuden ja perhetyön sisältöelementtien ympärille. Kehittämistyötä tehtiin yhteiskehittämispäivissä. Yhteiskehittämispäivät olivat kansallisen ja maakunnallisen yhteistyön foorumeita. Nämä päivät toteutettiin Sosiaalialan osaamiskeskusten, alueellisten toimijoiden sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä. Yhteiskehittämispäivissä käsiteltävät teemat rakentuivat erityis- ja vaativan tason kehittämisalueiden ja, niiden mallinnusten ympärille. Yhteiskehittämispäivät olivat avoimia kaikille kävijöille. Yhteiskehittämispäivien lisäksi monitoimijaista perhetyötä lastensuojelussa kokeiltiin Pohjois-Savossa viidellä paikkakunnalla. (YHDESSÄ! s.a.b; THL 2018e.)

Sosionomi (Ylempi AMK) Satu Korhonen on tehnyt aiheesta kehittämistyön opinnäytetyönään ” Monitoimijaisen perhetyön mallin kehittäminen”. Satu Korhonen oli mukana YHDESSÄ! -hankkeessa keräämässä tietoa ja elementtejä monitoimijaisen perhetyön malliin. Tiedon kerääminen rakentui neljästä yhteiskehittämispäivästä, joita järjestettiin pilotoinnin tiimoilta. Korhonen keräsi tietoa yhteiskehittämispäivien yhteydessä olevista työryhmätyöskentelyistä ja palautekyselyistä. Yhteiskehittämispäivissä osallistujat jaettiin eri työskentelyryhmiin. Yhteiskehittämispäivinä työskentelyryhmissä käsiteltiin erilaisia aiheita, joita olivat muun muassa lapsen osallisuus ja kuntoutuksellinen viitekehys. Korhonen keräsi tietoa työskentelyryhmistä aina aiheeseen kuuluvien kysymysten avulla. Alla kysymykset työskentelyryhmästä, jonka aiheena oli monitoimijainen työskentely.

1. Millä keinoin saamme työskentelyn avoimeksi ja yhteistyötä kehittäväksi monitoimijaisessa verkostossa?
2. Millaisia hyviä kokemuksia monitoimijaisesta yhteistyöstä on?

Työskentelyryhmien aiheista ja kysymyksistä nousi esille olennaisia teemoja, kuten asiakkaan näkeminen toimijana sekä toimiva vuorovaikutus. Jokaisessa yhteiskehittämispäivässä oli jokin selkeä teema ja aihe, joita käsiteltiin aiheiden ja kysymysten kautta. Tiedon pohjalta syntyi monitoimijainen perhetyön malli, joka on alla oleva kuvio. Perhetyön malli toimii pohjana yhteiselle työskentelylle eri tahojen kesken. Mallissa oleellista on, että työskentelyn keskiössä on lapsi- ja perhelähtöisyys sekä heidän osallisuutensa työskentelyn aikana. Monitoimijaisessa perhetyön mallissa työskentelyssä korostuu myös kuntoutuksellinen työote, joka tukee perhettä kohti muutosta. Perheen ympärillä työskentelevät toimijat osallistuvat yhteiseen arviointiin ja tietoa perheestä täydennetään koko perhetyöprosessin ajan. Monitoimijainen yhteinen työskentely mahdollistaa jatkumollisuuden perheiden palveluissa ja palveluiden oikea-aikaisuus tehostui. (Korhonen 2018, 2, 5 ja 38.)

KUVA 3. Monitoimijaisen perhetyön malli (Korhonen 2018, 49.)

Monitoimijaisen perhetyön malli kokoaa yhteen monitoimijaisen perhetyön toimijat ja lapsen hyvinvoinnin elementit, jotka tulee huomioida monitoimijaisessa työskentelyssä. Kuviossa ”Monitoimijaisen perhetyön malli” keskellä on lapsi ja perhe, eli työskentely perustuu lapsi- ja perhelähtöisyyteen. Työskentelyssä lapsi ja perhe nähdään omien asioidensa asiantuntijoina, joiden tarpeita kuullaan ja kunnioitetaan. Lapsen etu ja lapsen asettaminen työskentelyn keskiöön on läsnä koko työskentelyn ajan. Seuraavassa kehässä kuviossa on luottamuksellinen suhde, joka tarkoittaa sitä, että lapsen ja perheen kanssa työskentelevän tahon on pyrittävä luottamukseen, joka on myös perusta työn vaikuttavuudelle. Luottamuksellinen suhde toimii perustana toimivalle suhteelle, jossa lapsi ja perhe voivat kokea turvallisuutta. (Korhonen 2018, 49.)

Seuraavassa kehässä ovat myös sanat osallisuus ja toimijuus, jotka tarkoittavat sitä, että lapsen ja perheen tulee olla osallisia heidän perhetyön prosessissaan. Toimijuus viittaa siihen, että lapsen ja perheen toimijuutta tuetaan arjessa. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti lasten mahdollisuuksiin olla osallisena perhetyön prosessissa. Toimijuus tarkoittaa yhdessä toimimista perheen arjessa. Kuviossa monitoimijainen yhteistyö tarkoittaa sitä, että kukaan ei tee perhetyötä yksin. Asiakkaiden ympärillä useat eri tahot tekevät yhteistyötä. Yhteistyössä on selkeää työnjako, tavoitteet ja kuinka työskentely etenee. Perhetyön malli toimii työskentelyn pohjana jokaisessa perheiden kanssa toteutetussa palvelussa, kuten kuviossa ovat sosiaalihuollon perhetyö, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja sijaishuollon perhetyö. (Korhonen 2018, 50.)

Pilotoinnin ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus” tarkoituksena on kokeilla systemaattista monitoimijaista työtettä ja arviointia lastensuojelun asiakasperheissä. Monitoimijaisessa työskentelymallissa on tarkoitus muodostaa vastuutiimi perheen ja heidän kanssaan toimivien asiantuntijoiden kanssa. Vastuutiimi arvioi yhteisen viitekehyksen kautta lapsen tilannetta ja tuen tarpeita. Yhteisenä viitekehyksenä työskentelylle toimii lapsen hyvinvointi. Työskentelyssä on tarkoitus käyttää yhteistä asiakassuunnitelmaa välineenä tilanteen seurannassa ja arvioinnissa. Lapsen, perheen ja eri toimijoiden kanssa työskennellessä hyödynnetään lapsen hyvinvoinnin viitekehykseen pohjautuvia kysymyksiä. Pilotointi-hankkeen tavoitteena on kehittää yhdenmukaista mallia lastensuojelun tarpeen arviointiin. (YHDESSÄ! 2018c.) Opinnäytetyömme tutkii monitoimijaisen perhetyön mallin vaikutuksia Ylä-Savon SOTEn alueella sekä Siilinjärven kunnassa.

6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus tutkii ilmiöitä, joita ei vielä tunneta. Tarkoituksena on tuottaa tietoa tutkimuskohteesta, josta ei ole vielä tuotettua teoria tietoa juuri ollenkaan. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saavuttaa ihmisen kokemukset todellisuudesta. Kokemusten oletetaan sisältävän asioita, jotka ovat ihmiselle henkilökohtaisesti merkityksellisiä ja tärkeitä. Laadulliseen tutkimukseen sisältyy aina kysymys ”Mitä merkityksiä tutkimuksessa tutkitaan?” Tutkimuksessa pitää täsmentää tutkitaanko kokemukseen vai käsitykseen liittyviä merkityksiä. Tässä opinnäytetyössä laadullinen tutkimus tutkii haastateltavien kokemuksia omakohtaisesti. Laadullinen tutkimus ei pyri löytämään totuutta tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2014, 16-17; Vilka 2015, 75.)

Tutkimuskysymyksiksi opinnäytetyössä muodostuivat yhdessä toimeksiantajan kanssa seuraavat kysymykset.

1. Millaisia muutoksia monitoimijainen malli on tuonut perheiden kuntoutusprosessiin työyksikössä?
2. Kuinka monitoimijaista mallia voidaan jatkossa käyttää lastensuojelun perhetyössä työyksikössä?

Kysymykset muodostuivat toimeksiantajan eli Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman Pohjois-Savon Yhdessä! -hankkeen toiveesta saada tietoa ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus” -pilotoinnin kokeilusta. Kuinka kokeilu on onnistunut ja mitä mieltä pilotointiin osallistuneet ammattilaiset ovat monitoimijaisuuden toteuttamisesta perhetyössä sekä työskentelymallin toimivuudesta konkreettisesti.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen tutkimus, eli kvalitatiivinen tutkimus analysoi merkityksiä ja niiden suhteita kirjoitetussa tekstissä, puheessa tai kuva-aineistoissa. Analyysiä varten aineisto muokataan yleensä tekstimuotoon, esimerkiksi litteroimalla puhe tekstiksi. Laadullisissa tutkimussuuntauksissa on lähes aina lähtökohtana ajatus merkitysten keskeisyydestä, joka on yksi laadullisen tutkimuksen piirteistä. Suuntauksessa ihmisen toimintaa pidetään merkitysvälitteisenä, kulttuurisesti ja sosiaalisesti mielekkäänä. Laadullisen tutkimuksen toinen piirre on subjektiivisuus ja kokemusten huomioiminen, eli siinä korostetaan ihmistä elämismaailmansa kokijana, havainnoijana ja toimijana. Havainnot, kokemukset ja toiminnat ovat suhteessa aikaan, paikkaan ja tilanteisiin. Kolmas laadullisen tutkimuksen piirre on tutkijakeskeisyys. Usein tutkija katsotaan laadullisessa tutkimuksessa keskeiseksi toimijaksi ja valintojen tekijäksi tutkimuksessa. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen 2013, 80-82.)

Laadullisen tutkimuksen tutkimuskäytäntö on usein joustava. Analyysimenetelmät eivät ole niin tarkkavaiheisia, kuin määrällisessä, eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen tutkimusprosessissa korostuu tutkijan tulkinta. Lähestulkoon aina tutkimusaineisto on tekstiksi purettua

materiaalia, joka on monitulkintaista. Analyysin eteneminen ja päättely edellyttävät aina jonkinlaista tulkintaa, jonka varassa tutkija tekee seuraavia valintoja. Tästä syntyy tulkintojen ketju, joka on tyyppillistä laadulliselle tutkimukselle. Laadullinen tutkimus korostaa kokonaisvaltaisuutta, eli sen hyväksymistä, että ihminen tulisi nähdä kokonaisuutena, osana elämismaailmaansa ja todellisuuttaan. Laadullisessa tutkimuksessa on kyse usein ajatuksesta, että merkityksiä pitää tutkia ja ymmärtää osana sen hetkistä kontekstia. Tämä johtaa siihen, että usein laadullisen tutkimuksen aineistot ovat melko pieniä. Aineiston pienuus viittaa siihen, että tutkittavia on yleensä vähän. Jos tutkittavia on paljon, erityisesti aineiston analysoinnista ja tulkintojen tekemisestä tulee vaikeasti hallittavaa tutkijalle. Laadullisessa tutkimuksessa yritetään ymmärtää ja tulkita tutkimusaineistoa ja viedä tutkittavan ilmiön ymmärrys alkuperäistä käsitteellisemmälle tasolle. (Ronkainen ym. 2013, 82-83.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineisto voidaan kerätä monella eri tavalla. Usein tutkimusaineiston keruutavaksi valitaan tutkimushaastattelu, jonka eri muotoja ovat lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin haastattelu. Haastattelut jaetaan haastateltavien määrän mukaan yksilö, paritai ryhmähaastatteluihin. Kaikissa haastattelutavoissa on tutkimuksen mukaan valittu tarkoitus, jolloin kysymys on aina järjestelmällisestä tiedonkeruumuodosta. Yleensä tutkimushaastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna, sillä se soveltuu henkilön omakohtaisten kokemusten tutkimiseen. Yksilöhaastattelu voi olla toteuttamistavan ja haastattelun tyyppin perusteella teemahaastattelu, strukturoitu kysymys-vastaushaastattelu tai vapaamuotoinen haastattelu, joka voi olla esimerkiksi tarinallinen ja keskusteleva. (Vilka 2015, 77-78; Ronkainen ym, 2013, 116.)

Teemahaastattelu on yleisemmin käytetty tutkimushaastattelun muoto, josta käytetään myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastatteluun valitaan keskeiset aiheet tai teemat, joita on välttämätöntä käsitellä tutkimushaastattelussa tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi. Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä, vaan vastaaja voi antaa oman kuvauksensa luontevassa järjestyksessä. Teemahaastattelu on avoimuudessaan lähellä syvähaastattelua. Teemahaastattelu etenee keskeisten etukäteen valittujen teemojen sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymyksiä varassa. Etuna tässä haastattelumuodossa on se, että haastattelun aikana kysymyksiä voidaan tarkentaa ja syventää vastauksiin perustuen. (Vilka 2015, 78-79; Tuomi ja Sarajärvi 2018, 87-88.)

Teema tarkoittaa laajempaa kokonaisuutta kuin kysymys, jolloin teema on aihe, josta haastattelutilanteessa keskustellaan. Keskustelevalle haastattelutilanteelle tutkija pyrkii ottamaan tutkittavan ilmiön haltuunsa ja lisäämään ymmärrystään haastateltavan avulla. Teemahaastattelu etenee haastateltavan ehdoilla. Haastateltava henkilö saa melko vapaasti kertoa ilmiöstä ja tutkija kysyy tarkentavia kysymyksiä ja pitää huolen siitä, että keskustelu pysyy aiheessa. (Kananen 2014, 76.)

Teemahaastattelun, eli puolistrukturoidun haastattelun kysymykset ovat kaikille haastatteluun osallistuville samat, mutta kysymyksiin ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. Haastateltava saa vastata kysymyksiin omin sanoin. Tutkijan on tärkeää varmistaa, että haastattelussa jokainen etukäteen määrätty teema käydään läpi, teemahaastattelussa niiden järjestys ja laajuus vaihtelee. Teemahaastatteluun valitut teemat voivat pohjautua kirjallisuuteen, teoriaan ja tutkijan omaan intuitioon. Jos

teemat etsii kirjallisuudesta, on tutkijan perehdyttävä aikaisempiin aiheen tutkimuksiin ja siihen millaisia teemoja alan kirjallisuudesta löytyy. Teemojen löytäminen teoriasta edellyttää sitä, että tutkija muuttaa teoreettisen käsitteen mitattavaan muotoon. Teemoja etsiessä teoreettiset käsitteet muutetaan haastatteluteemoiksi. Intuitioon pohjautuvat teemat otetaan niin sanotusti ilmasta. Kun valitut teemat pohjautuvat tutkijan omaan intuitioon, niissä voivat korostua tutkijan omat ennakkokäsitykset aiheesta ja tieto voi jäädä vajaaksi. Hyvässä tutkimuksessa voidaan käyttää näitä kaikkia teemojen valitsemiskeinoja, kuten luovaa ideointia, aikaisempiin tutkimuksiin perehtymistä sekä aihepiiriin ja teorioiden tuntemusta. Olennaisinta teemojen valitsemisessa on muistaa tutkimusongelma tai tutkimuskysymys, johon on hakemassa vastausta. Tutkimusongelma sitoo tämän kokonaisuuden yhteen ja samalla oikeuttaa erilaisten kysymysten esittämisen. (Eskola ja Vastamäki 2010, 28 ja 35.)

Opinnäytetyön tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelu valikoitui tiedonkeruun menetelmäksi, koska kyseinen menetelmä sopii pieneen otantaan ja sen avulla pystytään varmistamaan merkityksellisen tiedon saanti. Teemahaastattelun aikana on mahdollista esittää tarkentavia lisäkysymyksiä teemoittain. Opinnäytetyöhön haastateltiin kuutta henkilöä, jotka osallistuivat ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus” -pilotointiin. Haastateltavia kertyi kaksi perhetyöntekijää, yksi perheohjaaja ja kolme lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Opinnäytetyön tulokset kappaleessa käytämme nimikettä perhetyöntekijä perheohjaajasta anonymiteetin suojaamiseksi.

Teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jotka nauhoitettiin sanelimilla. Teemahaastattelut koostuivat kolmesta teemasta, jotka olivat lastensuojelu, kuntoutus ja monitoimijaisuus, jonka alle erittelimme alateemat monitoimijaisuuden käytettävyy-, vaikuttavuus- ja mahdollisuudet. Teemahaastattelupohja opinnäytetyön liitteenä (LIITE1). Teemahaastattelujen kestot vaihtelivat 30-35 minuutin välillä ja näistä kertyi litteroitua aineistoa yhteensä 37 sivua. Teemahaastattelun lopputuloksena saadaan aineisto, jonka tulisi valottaa tutkittavaa ilmiötä. Aineiston pitäisi tuottaa ymmärrystä ja ratkaisu asetettuun tutkimusongelmaan. Tutkijalle tulee mahdollisuus ymmärtää eri henkilöiden ja ryhmien välisiä eroja haastatteleamalla heitä samasta aiheesta. (Kananen 2014, 86.)

6.2 Aineiston analyysimenetelmä

Sisällön analyysiä voi käyttää laadullisen aineiston analyysimenetelmänä. Sisällön analyysiä voidaan käyttää yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysi kokonaisuuksiin. Aineiston analysoinnissa tulee huomioon ottaa vain oleellinen tieto, jolla on merkitystä tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten kannalta. Sisällön analyysiä voidaan käyttää hyvin laajasti, se soveltuu kaiken kirjalliseen muotoon saatetun materiaalin analysointiin, esimerkiksi haastattelun, puheen ja keskustelun analysointiin. Sisällön analyysi pyrkii saamaan kuvauksen tutkitavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Näin saadaan aineisto kerättyä järjestetyksi kokonaisuudeksi johtopäätöksien tekoa varten. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91-92, 103, 108.)

Sisällön analyysi on menettelytapa, jonka avulla voidaan analysoida aineistoja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sillä järjestellään, kuvaillaan ja kvantifioidaan tutkittavaa ilmiötä. Sisällön analyysin

avulla on tarkoitus tuottaa malleja, jotka esittävät ilmiön tiivistetyssä muodossa, jonka avulla ilmiö voidaan käsitteellistää. Sisällön analyysiä voidaan tehdä induktiivisesti tai deduktiivisesti. Induktiivisella sisällön analyysillä tarkoitetaan aineistolähtöistä analyysiä. Deduktiivinen sisällön analyysi tarkoittaa puolestaan sitä, että aineiston analysoimisessa käytetään teoriapohjaista valmista viitekehystä. (Kyngäs ja Vanhanen 1999.)

Induktiivinen sisällön analyysiprosessi kuvataan aineiston pelkistämisenä, ryhmittelynä ja abstrahointina. Pelkistämisessä koodataan aineistosta ilmaisuja, jotka liittyvät tutkimustehtävään. Pelkistetyt ilmaukset kirjataan mahdollisimman tarkkaan samoin termein, kuin aineistossa. Aineistoa pelkistettäessä aineistolle esitetään tutkimustehtävän mukainen kysymys. Pelkistetyt ilmaukset kerätään listaksi, joka on kategorioiden muodostamisen ensimmäinen vaihe. Ryhmitellessä aineistoa yhdistetään pelkistetyistä ilmaisusta asiat, jotka kuuluvat yhteen. Sen jälkeen ryhmitellyt pelkistetyt ilmaukset yhdistetään samaan kategoriaan ja nimetään sisältöä kuvaavalla nimellä. Tästä alkaa aineiston abstrahointivaihe, eli käsitteellistäminen, jossa analyysiä jatketaan yhdistämällä saman sisältöiset kategoriat toisiinsa muodostaen yläkategorioita. Yläkategoria nimetään niin, että se kuvaa sisältöä, joista se on muodostunut. Abstrahointia voidaan jatkaa yhdistämällä kategorioita niin kauan, kuin se on sisällön kannalta oleellista. Nimeämisessä käytetään deduktiivista päättelyä, eli kategoria nimetään aikaisemmin tutun käsitteen tai sanaparin mukaan. Abstrahoinnin tarkoituksena on muodostaa yleiskäsitteiden avulla kuvaus tutkimus kohteesta. (Kyngäs ja Vanhanen 1999.)

Tutkimuksen aineiston analyysi aloitettiin litteroimalla haastatteluaineisto eli kirjoitettiin haastattelut tekstiksi. Tämän jälkeen lähdettiin tutustumaan aineistoon perusteellisesti. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 37 sivua. Päädyimme litteroimaan kaiken haastatteluaineiston, jotta kaikki aineisto säilyisi alkuperäisenä ja ilmaukset säilyisivät alkuperäisinä. Tämän jälkeen lähdimme tutkimuskysymysten pohjalta pelkistämään aineistoa. Aineistosta pelkistettiin alkuperäisiä ilmauksia, joilla on merkitystä tutkimuskysymyksiin nähden. Pelkistämisen jälkeen muodostimme ala- ja yläluokkia abstrahointikaavion mukaisesti (LIITE 3.). Abstrahointikaaviossa on käytetty värikoodeja, jotka kuvaavat ja selkeyttävät pelkistetyn ilmauksen, alakategorian ja yläkategorioiden yhteen kuuluvuutta. Tämän lisäksi etsimme haastatteluaineistosta teemahaastattelupohjien mukaisia teemojen yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia värikynillä koodaten, näin tuotimme itsellemme käsityksen abstrahoinnin onnistumisesta. Alla esimerkki abstrahoinnista.

Pelkistetty ilmaus	Alakategoria	Yläkategoria
<ul style="list-style-type: none"> - Mallin vieminen toimijoille - Toimijoiden sitouttaminen - Tiedon vieminen yhteistyökumppaneille - Koulutus ammattilaisille - Toimijoiden mukaan saaminen vanhempien luvalla 	<ul style="list-style-type: none"> - Mallin tunnetuksi tekeminen - Toimijoiden sitouttaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Verkostojen tietoisuuden lisääminen ja sitouttaminen

Kuvio 1. Esimerkki abstrahointikaaviosta

6.3 Laadullisen tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen voidaan sanoa olevan luotettava, kun tutkimuskohde ja tulkitut materiaalit ovat yhteensopivia eikä teorianmuodostukseen ole vaikuttanut epäolennaisia ja satunnaisia tekijöitä. Loppupeleissä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse sekä hänen rehellisyytensä sillä arvioinnin kohteena ovat tutkijan tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Täten tutkijan tulee arvioida tutkimuksen luotettavuutta jokaisessa tutkimukseen liittyvässä valinnassa sekä vaiheessa, joita ovat muun muassa analyysitapa, tutkimusaineiston ryhmittely, luokittelu, tutkimuksen tulkinta, tulokset sekä johtopäätökset. Eli luotettavuuden arviointia tapahtuu koko ajan. Tutkijan tulee pystyä perustelemaan tutkimuksessaan valitut työskentelytavat ja ratkaisut, miksi ja miten näihin ollaan päädytty sekä arvioimaan ratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta ja toimivuutta tavoitteiden kannalta. (Vilka 2015, 125-126.)

Hyvällä haastattelurungolla voidaan tavoitella laadukkuutta etukäteen. Laadukkuuden kannalta on tärkeää miettiä etukäteen, miten teemoja voidaan syventää sekä pohtia lisäkysymysten muotoa. Haastattelujen nopea litterointi parantaa haastattelun laatua. Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Laatuun vaikuttaa tallenteiden kuuluvuus, litteroinnin yhdenmukaisuus ja luokittelu. (Hirsjärvi ja Hurme 2014, 184-185.)

Opinnäytetyön toteutuksessa on huomioitu laadukkuuden ja luotettavuuden tekijöitä. Teemahaastattelu on valittu, koska se mahdollistaa syvällisen tiedon saamisen ja oikean tiedon varmistamisen teemahaastattelulle tyypillisten tarkentavien kysymyksiä esittämisen ansiosta. Teemahaastattelupohjat on lähetetty etukäteen haastateltaville, jotta he pystyivät valmistautumaan haastattelun teemoihin. Teemahaastattelupohja on tarkastettu ulkopuolisella henkilöllä johdattelemattomuuden varmistamiseksi sekä tutkimuskysymyksiin vastauksen saamiseksi. Haastattelut ovat litteroitu nopealla aikataululla haastattelun jälkeen ja litterointi tapa oli ennalta sovittu. Litteroimme kaiken materiaalin, josta yhdessä lähdettiin tutustumaan koko aineistoon sekä pelkistämään sitä. Pelkistämisen jälkeen teimme pelkistetyistä ilmauksista abstrahointikaavion (LIITE 3), jota hyödynsimme tulosten laatimisessa. Näin varmistimme pienestä otannasta saatavan olennaisen tiedon sekä sen, että kokemus pilotoinnista ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus” saatiin kuuluviin. Tämän opinnäytetyön laadulliseen tutkimukseen osallistui kaksi tekijää kaikissa sen vaiheissa, aineiston keräämisessä, sisällönanalyysin tekemisessä ja tulkinnassa. Tämä lisäsi tutkimuksen luotettavuutta.

Suomessa on sovittu yhteinen tutkimuseettinen ohje, hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja sen loukausepäilyjen käsittelemisestä. Vastuu tieteellisen käytännön noudattamisesta on ensisijaisesti tutkijalla, mutta myös ohjaajilla sekä korkeakoulun johdolla. Opinnäytetyötä tehdessä on oltava rehellinen, huolellinen, avoin ja kunnioitettava muiden tutkijoiden työtä. Tutkimus tulee toteuttaa suunnitelmallisesti sekä toteuttaa ja raportoida yksityiskohtaisesti. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää tutkijalta tiedeyhteisön toimintatapojen noudattamista eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössään, tulosten tallentamisessa, niiden esittämisessä ja tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Ihmistieteisiin luettavassa tutkimuksessa tulee noudattaa eettisenä periaatteena

myös tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, vahingoittamisen välttämistä sekä yksityisyyttä ja tietosuojaa. (ARENE s.a. 7-8; Ronkainen ym. 2013, 152.)

Tutkimukseen on haettu tutkimusluvut Ylä-Savon SOTE:ltä ja Siilinjärven kunnalta ennen haastattelujen toteuttamista. Tätä ennen lähestyimme haastateltavia sähköpostitse, jossa esittelimme itsemme, tutkimuksemme aiheen sekä alustavat tutkimuskysymykset. Näin pyysimme haastateltavilta etukäteen suostumusta osallistua haastattelujen toteuttamiseen, näin kunnioitimme haastateltavien osallistumisoikeutta tutkimukseen ilman haastateltavien kokemaa painostusta oman organisaation puolelta. Suostumusten jälkeen laitoimme tutkimuslupaprosessin vireille. Hyväksytyjen tutkimuslupien jälkeen sovimme haastateltavien kanssa yhteiset haastatteluajat ja lähetimme heille teemahaastattelupohjan, jotta he voivat halutessaan orientoitua haastattelun teemoihin.

Opinnäytetyön eettisiä kysymyksiä tulee tarkastella tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Ensimmäisenä tutkimuksen eettisyyttä on pohdittava sen tarpeellisuuden näkökulmasta, miksi valitaan juuri tutkittava aihe. Suunnittelu vaiheessa valitaan haastateltavat ja pyydetään heidän suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. (Hirsjärvi 2014, 20.)

Sosiaalialan tutkimuksen tulee noudattaa sosiaalialan yleisiä eettisiä periaatteita ja arvoja. Nämä periaatteet ja ohjeistukset on laatinut sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Sosiaalialan ammattilaiset ovat sitoutuneet noudattamaan sosiaalialan yhteisiä arvoja, joita ovat ihmisarvo ja ihmisoikeudet, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, osallisuuden edistäminen, henkilön kokonaisvaltainen huomioinen ja voimavarat sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Eettiset periaatteet pohjautuvat arvojen noudattamiseen ja niihin pyrkimiseen työssä. (Talentia 2017, 4.) Opinnäytetyössä on huomioitu sosiaalialaa ohjaavat eettiset periaatteet. Opinnäytetyössä on arvioitu eettisiä kysymyksiä prosessin jokaisessa vaiheessa.

Tutkimuksen tulosten raportoinnissa on pohdittu tutkimus paikkakuntien erottelua vastauksissa, koska otantamme on pieni ja henkilöiden tunnistaminen on mahdollista. Tästä syystä kuntia ei ole eroteltu opinnäytetyön tulokset osiossa, jotta anonymiteetti säilyy. Näin varmistettiin myös se, ettei kumpikaan tutkimus paikkakunnista joutuisi opinnäytetyön vuoksi huonoon valoon. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa on käytetty perhetyöntekijä ilmausta kaikista perhetyötä tekevästä henkilöstä, sillä perheohjaaja nimikkeen käyttäminen olisi rikkonut henkilön anonymiteetin. Opinnäytetyössä tehdessä on huomioitu tutkimuseettiset ohjeistukset, joiden mukaan on toimittu niin suunnittelu-, toteutus- ja raportointivaiheessa. Tutkijoina olemme olleet rehellisiä, huolellisia ja tarkkoja tutkimukseen liittyvien tutkimusaineiston keräämisen, säilyttämisen, analysoinnin ja julkistamisen suhteen.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tulokset osiossa on avattu tutkimuskysymyksiin pohjautuvia merkityksellisiä vastauksia teemahaastatteluista. Vastauksien selkeyttämiseksi tulokset on jaoteltu teemahaastattelun mukaisiin teemoihin. Teemoja opinnäytetyössä ovat lastensuojelu, kuntoutus ja monitoimijaisuus. Monitoimijaisuus on jaoteltu alateemoihin, joita ovat monitoimijaisuuden käytettävyys, vaikuttavuus sekä käytön mahdollisuudet tulevaisuudessa. Teemat lastensuojelu ja kuntoutus on otettu tutkimuksen tuloksiin mukaan, jotta saadaan tilannekuvaa työntekijöiden ammatillisista lähtökohdista sekä kuntoutuksen orientaatiosta perhetyön kontekstissa.

Vastaukset ovat jaettu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sekä perhetyöntekijöiden vastauksiin. Tämä jaottelu on tehty, sillä työntekijöiden näkemykset olivat hyvinkin eriäväisiä riippuen henkilön työkuvasta lastensuojelun prosessissa. Haastateltujen henkilöiden vastauksissa on kuitenkin myös yhdenmukaisia näkemyksiä. Loppuun on tiivistetty yhteenveto, joka pyrkii vastaamaan täsmällisesti laadullisen tutkimuksen tutkimuskysymyksiin ja kokoamaan tutkimuksen tuloksia.

7.1 Lastensuojelu

Lastensuojelun teemalla haluttiin selvittää haastateltavien työntekijöiden ammatillista taustaa ja lastensuojelun perhekuntoutuksen ja perhetyön eroavaisuuksia. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät olivat työskennelleet nykyisissä työyksiköissään pisimmillään noin viisi vuotta. Sosiaalityöntekijät näkevät perhekuntoutuksen tiiviimpänä ja intensiivisempänä työskentelynä kuin perhetyön. Sosiaalityöntekijät näkevät perhekuntoutuksen tapahtuvan yleensä laitoksessa, mutta kaksi sosiaalityöntekijää kokee, että perhekuntoutus voi olla myös kotiin vietävää. Esille nousi, että eroavaisuudet perhekuntoutuksen ja perhetyön välillä voivat olla hyvinkin pieniä.

Haastatelluilla perhetyöntekijöillä on kaikilla ammattikorkeakoulu tasoinen koulutus työtehtäviinsä. Henkilöiden työsuhteet ovat kestäneet 1,5-3,5-vuotta haastattelu hetkellä. Perhetyöntekijät kokevat, että perhekuntoutus tapahtuu ensisijaisesti laitoksessa ja on työskentelynä tiiviimpää kuin perhetyö. Yksi perhetyöntekijä nostaa esille, että perheen arki ei välttämättä näyttäydä totuuden mukaisena laitoksessa tapahtuvassa perhekuntoutuksessa.

7.2 Kuntoutus lastensuojelun perhetyössä

Kuntoutuksen teemalla haluttiin selvittää työntekijöiden näkemyksiä ja ajatuksia kuntoutuksesta omassa työssään sekä työtä ohjaavia viitekehyksiä. Kaikki sosiaalityöntekijät luonnehtivat kuntoutuksen pyrkivän lisäämään ihmisen toimintakykyä arjessa sekä tukemaan muutostyötä. Sosiaalityöntekijöiden näkemykset lastensuojelun sosiaalityön kuntoutuksellisuudesta olivat eriäviä. Kahden työntekijän mukaan lastensuojelun sosiaalityö on sisällöltään lähes aina kuntouttavaa. Yksi työntekijä on sitä mieltä, että kuntoutus ei hänen omassa työssään sinällään näy. Kuntoutusta toteutetaan perhetyösuunnitelmissa ja verkosto yhteistyöllä ja työskentely perustuu aina asiakassuunnitelmaan. Työtä ohjaaviksi viitekehyksiksi nousi esille lainsäädäntö, normit, etiikka ja vuorovaikutus.

”Kuntoutuksellinen työote on hyvin vahvasti tässä lastensuojelun perhetyössä läsnä, että tätä työtä ei voisi tehdä ilman kuntoutuksen työotetta.”

Kuntoutuksellinen työote on mukana sosiaalityöntekijöiden päivittäisessä työskentelyssä. Parannettaviksi kohteiksi omassa kuntoutustyössä nähdään riittävät resurssit. Asiakkaalle haluttaisiin pystyä tarjoamaan tarpeelliset palvelut ilman resurssipulaa sekä sopeutumaan muutoksiin ajallisesti perheyön aikana.

Perhetyöntekijät määrittelevät kuntoutuksen työssään olevan muutokseen tähtäävää ihmisen toimintakyvyn palauttamista, perheiden tukemista sekä ohjaamista kohti tavoitteita. Kuntoutuksellinen työote näkyy ohjauksena, tukemisena sekä perheen hyvien toimintatapojen vahvistamisena ja ylläpitämisenä. Arjen työssä kuntoutus on ohjeistusta, kuuntelemista ja yhdessä tekemistä sekä asioiden huomaamista, mitkä perheessä toimivat.

”Ja se, että aattelee omassa työssä kuntoutusta, niin se on se toimintakykyä parantava koko perheen ja vuorovaikutussuhteisiin vaikuttavaa.”

Kuntoutuksellinen työote näkyy perhetyöntekijöiden työskentelyssä päivittäin. Perhetyöntekijät korostavat työn suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta. Työtä ohjaavia viitekehyksiä ovat lainsäädäntö, työyhteisön toimintatavat ja perheen kanssa tehdyt suunnitelmat. Yksi perhetyöntekijä nostaa esille viitekehyksinä ratkaisukeskeisyyden, asiakaslähtöisyyden sekä perhekokonaisuutena voimaantumisen. Kuntouttava työote näkyy työssä paljon, riippuen aina perheen tilanteesta ja, missä vaiheessa kuntoutusprosessia he ovat menossa.

Parannettaviksi kohteiksi kuntoutustyössä nousi esille resurssit. Perhetyöntekijät kokevat, etteivät pysty antamaan tarpeeksi aikaa asiakkaille. Esille nousi, että perhetyöntekijät kaipaivat aikaa pysähtymiselle, jolloin voidaan käydä läpi asiakkaan tilannetta ja työskentelyn suuntaa perheen voimavarat huomioiden sekä tarpeen mukaan edetä pienin askelin perheen kuntouttamisessa. Työohjauksen puute nousi esille parannettava kohteena, sillä perhetyöntekijä kaipaa mahdollisuutta purkaa työn tuomia tuntemuksia.

7.3 Monitoimijaisuus lastensuojelun perhetyössä

Monitoimijaisuuden teemalla selvitettiin monitoimijaisuuden käyttöä työyksiköissä sekä työntekijöiden mahdollisuuksia toteuttaa monitoimijaista työskentelyä. Monitoimijaisuus teema on jaoteltu alateemoiksi, joissa syvennytään monitoimijaisuuden käytettävyyteen, vaikuttavuuteen sekä työskentelymallin mahdollisuuksiin. Sosiaalityöntekijät näkevät monitoimijaisuuden verkostojen välisenä yhteistyönä, jossa perhe on mukana oman tilanteensa asiantuntijana.

Kaikki toivat esille, että pilotoinnin monitoimijaista mallia on päästy kokeilemaan vasta vähän. Kaikilla sosiaalityöntekijöillä on ollut mukana pilotoinnissa 1-2 perhettä. Monitoimijaisuutta on toteutettu

kokoamalla perheen verkostot pitämällä yhteisiä palavereita, joissa on käytetty yhteistä asiakassuunnitelmaa ja hyödynnetty lapsen hyvinvoinnin tähteä lapsen äänen esiin tuomiseksi.

”Täällä, kun olen ollut, niin on näyttäytynyt niiden verkostojen käyttäminen ja niitä on pyritty ottamaan tähän työskentelyyn mukaan. Täällä on hyvin vahva näkymä ja ajatus siitä, että verkostojen ottaminen mukaan antaa työlle lisäarvoa ja sillä tavalla päästään vielä paremmin tavoitteisiin sen perheen kanssa.”

Sosiaalityöntekijät tuovat esille, että tietopohja monitoimijaisen perhekuntoutuksen ja perhetyön pilotointiin olisi voinut olla parempi. Pilotoinnin aikana järjestettiin ohjausryhmiä sekä yleisiä seminaareja, joista osaan sosiaalityöntekijät olivat päässeet osallistumaan. Sosiaalityöntekijät kokivat heikoksi saamansa tietopohjan pilotoinnista sekä monitoimijaisesta työskentelymallista.

”Mä osallistuin siihen ekaan ohjausryhmään, sillä tavalla, että meillä ei ollut vielä mitään perheitä valikoituna siihen, mutta lähdin kuitenkin mukaan. Et oli tietoa, muttei kuitenkaan ehkä riittävästi, enkä ehkä ollut sisäistänyt tuota hyvinvoinnin tähteä niinkun riittävässä määrin, että olisin siitä kaiken hyödyn saanut irti.”

Muutoksena entisiin työtapoihin verrattuna nousi esille eritoten suunnitelmallisuus ja työskentelyä ohjasi lapsen hyvinvoinnin viitekehys, jonka vuoksi työskentely kohdentui entistä enemmän lapsen tuen tarpeisiin ja lapsen huomiointiin. Sosiaalityöntekijät kokevat nähneensä enemmän vaivaa verkoston kokoamiseen ja asiakassuunnitelmaneuvoittelun suunnitteluun ja toteutukseen. Verkostojen toimijoiden mukaan tuleminen perhetyön prosessiin on avannut uusia näkökulmia perheen tilanteeseen.

Perhetyöntekijät näkevät monitoimijaisuuden perheen verkostojen kokoamisena sekä selkeänä työnjakona. Monitoimijaisuus mahdollistaa selkeän työn jaon verkoston toimijoiden välillä, joka poistaa palveluiden päällekkäisyyttä ja lisää perhetyöntekijöiden tietoisuutta omasta tehtävästään. Perhetyöntekijät kokevat monitoimijaisuuden selkeyttävän perheen tilannetta toimijoiden eri näkökulmien kautta. Perhetyöntekijät ovat toteuttaneet monitoimijaista työskentelymallia osallistumalla verkostopalaveri- ja osallistumalla yhteisen asiakassuunnitelman laatimiseen, jossa on hyödynnetty hyvinvoinnin tähteä.

Perhetyöntekijät kokevat tietopohjansa heikoksi lähteä toteuttamaan monitoimijaista työskentelymallia. Kaikki perhetyöntekijät ovat tulleet pilotointiin työpariksi, eikä heillä ole ollut tietopohjaa LAPE -hankkeesta tai pilotoinnista etukäteen. Perhetyöntekijät olisivat kaivanneet lisää tietoa lapsen hyvinvoinnin tähden käyttämisestä. Lisäksi yhteisen asiakassuunnitelman pohjaan kaivattiin ydinajatuksen selkeyttämistä.

”Ehkä eniten ois kaivannu jotenkin varmaan siinä, kun me työstiittiin, sitä suunnitelmapohjaa. Niin se jotenkin semmosta, et mitä me oikeesti tällä nyt haetaan. Kun tuntu et se suunnitelmapohja oli aika tai ne kysymykset mitä siinä oli jossain pohjassa

et semmosia hankalia, et tarviiks näihin kaikkiin vastata ja jotenkin, se ydinajatuksen selkiyttäminen.”

Eroina entisiin työtapoihin nousivat esiin lapsen osallisuus ja hyvän huomaamisen lisääntyminen verkostotyöskentelyssä. Verkostot tulivat mukaan työskentelyyn aikaisemmin kuin ennen ja palvelut ovat kohdanneet aikaisempaa paremmin. Perhetyöntekijät korostivat oman vastuualueensa ja tavoitteiden selkeyttämistä.

7.3.1 Monitoimijaisuuden käytettävyys

Monitoimijaisuuden käytettävyys teemalla haluttiin selvittää monitoimijaisen mallin onnistumista. Lisäksi haluttiin kuulla sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä monitoimijaisen työskentelymallin käyttämisestä. Tuloksista nousee esille myös työskentelymallin käytön aikana koettuja kehittämisen tarpeita.

Kaikki sosiaalityöntekijät kokivat monitoimijaisen mallin yleisesti hyvänä, mutta käytettävyyden arviointi oli tässä vaiheessa vielä haastavaa, sillä pilotointiin osallistuneita asiakasperheitä oli vähän. Sosiaalityöntekijät nostavat hyviksi elementeiksi yhteisen asiakassuunnitelman ja hyvinvoinnin tähden. Molemmissa paikoissa ollaan kehittämässä yhteistä asiakassuunnitelmaa osaksi sosiaalityön tietojärjestelmää, joten sen käyttö tulee jatkumaan ja leviämään laajempaan käyttöön.

”Kyllä mä näen sen niin, että se olisi hyvä työtapo mihinkä tahansa yksikköön, mutta en tiedä miten se on sovellettavissa sitten isommissa kaupungeissa.”

Sosiaalityöntekijät kokevat, että olisivat tarvinneet lisää koulutusta ja tietoa monitoimijaisen mallin työkalujen käyttöön, kuten hyvinvoinnin tähden. Haastavana koettiin tietoisuuden levittäminen työskentelymallista muille verkoston toimijoille sekä heidän sitouttamisensa monitoimijaisuuden toteuttamiseen. Yksi sosiaalityöntekijä nosti esiin epätietoisuuden tietosuojan ja tiedon jakamisen kannalta muiden toimijoiden kanssa.

”Mutta sitten mitä itse kaipaaisin niin sen tietosuojan kannalta. Eli se, onko se ihan riittävä, että kun ollaan kaikki toimijat yhdessä ja lähdetään virallisesti paperille laittamaan asioita, että onko se ok, että se jaetaan kaikille. Ja mikä siinä, se tilanne oli, niin siihenhän oli lakiesitys ainakin olemassa, mutta en tiedä menikö se läpi sellaseen, mitä pyrittiin siinä monitoimijaisessa.”

Perhetyöntekijät kokevat monitoimijaisen työskentelymallin hyvänä, se on selkeyttänyt perheen tilannetta niin työntekijöille kuin perheelle itselleen. Perhetyöntekijät kokivat lapsen aseman parantuneen työskentelyssä hyvinvoinnin tähden käytön avulla, lapsi oli työskentelyn keskiössä. Yksi perhetyöntekijä toi esiin työn läpinäkyvyyden lisääntyneen monitoimijaisen työskentelymallin avulla. Hyväksi koettiin tiedon sujuva liikkuminen verkostojen kesken ja se, että tieto tuli kaikille samanaikaisesti ja samanlaisena.

”Et aina tullee sit näitäkin kommentteja, et en tuotakaan tiennyt joltakin toimijalta, että siinä se on onnistunut. Että ollaan oikeesti kaikki yhen pöydän ääressä ja kuulaa se sama asia.”

Kehittämisen kohteiksi perhetyöntekijät nostavat samoja asioita kuin sosiaalityöntekijät, kuten tiedon viemisen verkostoille sekä epätietoisuuden tietosuojasta. Haastavaksi koettiin lapsen hyvinvoinnin tähden käyttäminen verkostojen kanssa. Yksi perhetyöntekijä olisi kaivannut tähän konkreettisia ohjeita, kuinka hyvinvoinnin tähteä hyödynnetään työskentelyssä, joka olisi syventänyt sen käyttöä.

7.3.2 Monitoimijaisuuden vaikuttavuus

Monitoimijaisuuden vaikuttavuus alateemalla haluttiin selvittää, millaisia muutoksia monitoimijainen malli on tuonut työskentelyyn. Lisäksi haluttiin tietää sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden henkilökohtaisia näkemyksiä mallin vaikuttavuudesta. Vaikuttavuus alateemalla haluttiin myös muutoksien lisäksi selvittää, millaisia kehittämisen kohteita monitoimijaisessa työskentelymallissa on.

Sosiaalityöntekijät eivät pystyneet arvioimaan monitoimijaisen mallin vaikuttavuutta vielä tässä vaiheessa, koska pilotoinnissa mukana olleita asiakasperheitä oli vähän. Tähän mennessä sosiaalityöntekijät ovat kokeneet monitoimijaisuuden työskentelyä helpottavana mallina perheissä, joissa on useita eri toimijoita. Yksi sosiaalityöntekijä nosti esille, että perheiden luottamus asiantuntijoita kohtaan näyttäytyy erilaisena ja, että perheelle tulee ymmärrys siitä, että kaikki verkoston toimijat tekevät työtä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Vaikuttavana asiana mainittiin lapsen kuulemisen parantaminen hyvinvoinnin tähden avulla.

”Tässä meidän toisessa esimerkkiperheessä oli alle 2-vuotias, se lapsi, niin siinä kuitenkin, sillä hyvinvoinnin tähdellä saatiin myös sen lapsen hyvinvointia konkretisoitua oikeesti sinne paperilla. Et kyllä mä väitän, että se on ollut vaikuttava niiltä osin.”

Perhetyöntekijätkin kokevat vaikuttavuuden arvioinnin haastavana pilotoinnissa mukana olleiden asiakasperheiden vähyyden vuoksi. Kuitenkin perheissä, joissa työskentelyä on toteutettu, on monitoimijainen malli koettu toimivaksi ja vaikuttavaksi työskentelytavaksi. Perheet kokivat hyväksi sen, että tieto tulee kerralla yhdestä paikasta, joka on vähentänyt perheen asiointikertoja eri palveluissa. Vaikuttavaksi koettiin perheen tilanteen selkiytyminen aikaisempaa nopeammin.

”Se on vaikuttava siinä suhteessa et se voi selkiyttää asioita ja avata työntekijänkin tältä suunnalta näkemään sen, et hei ei, se tilanne oookkaan ihan niin huono, tai semmonen, mitä on annettu ymmärtää tai on ehkä täällä päässä nähty.”

7.3.3 Monitoimijaisen työskentelymallin mahdollisuudet

Monitoimijaisen työskentelymallin mahdollisuudet alateemalla selvitettiin työskentelymallin kokonaisuuden toimimista, jatkokäyttöä ja kehittämisideoita. Lisäksi haluttiin selvittää, kuinka monitoimijaisista työskentelymallia tullaan jatkossa työyksiköissä hyödyntämään.

Kokonaisuutena monitoimijainen malli koettiin toimivana ja sen käyttöä aiotaan jatkaa molemmissa paikoissa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan mallia tullaan hyödyntämään toisella paikkakunnalla puhtaasti monitoimijaisena työskentelynä sekä molemmilla paikkakunnilla tullaan viemään monitoimijaisuuden hyviä ominaisuuksia myös muuhun työskentelyyn sovelletusti. Yhteinen asiakassuunnitelma tulee olemaan kaikkien saatavilla ja hyvinvoinnin tähteenä pyritään levittämään koko työyhteisön tietoisuuteen.

Monitoimijaisen mallin jatkumiseksi tietoa olisi vietävä verkoston muille toimijoille, jolloin sosiaalityöntekijät kokisivat verkostotyöskentelyn helpottuvan. Mallin avulla on helpompi kohdistaa tukitoimia oikeisiin tarpeisiin. Yksi sosiaalityöntekijä kaipaisi yhteistä koulutusta ja tiedon jakamista monitoimijaisen työskentelymallin jatkumiseksi. Sosiaalityöntekijöiden mukaan malli soveltuu parhaiten käytettäväksi perheisiin, joissa on samanaikaisesti useita eri palveluita. Tällöin saadaan verkostotyön avulla yhteinen näkemys perheen tilanteesta.

”Ja sitten tietenkin varmaan se mitenkä muissakin kunnissa on niinkun toiminut. Et minkälaiseks se on muodostunu ja voisko sieltä löytää semmosia yhteisiä ajatuksia, siitä mitenkä vielä lähtee rakentamaan toimivammaks.”

Perhetyöntekijät kokevat monitoimijaisen työskentelymallin toimivaksi, ja sitä tullaan jatkamaan toisella paikkakunnalla esimiesten tuella useissa perheissä. Perhetyöntekijöiden mukaan on tärkeää miettiä, millaisissa perheissä kyseistä mallia voi hyödyntää. Monitoimijaisuuden työkaluja tullaan hyödyntämään myös jatkossa.

Usea perhetyöntekijä koki, että työskentelyyn olisi hyvä saada koulutusta sekä selkeät ohjeet työkalujen käyttämiseen, jolloin työkalujen käyttö voisi levitä paremmin. Perhetyöntekijät kokivat, että esimiehen tuki on välttämätöntä mallin käytön jatkumisen kannalta. Lisäksi muille verkoston toimijoille olisi tärkeää saada vietyä tietoa monitoimijaisesta mallista ja sen tuomista hyödyistä. Mallin yksi heikkous on tiedon jakamisessa, jos vanhempi kieltää tiedon jakamisen muiden toimijoiden kesken, niin mallia ei voida hyödyntää.

”Et se mikä sit vaikuttaa siihen onko se hyödyllinen niin jos vanhempi kieltää, ettei hän halua, et on ne koulun tai päiväkodin ihmiset kuuntelemassa vanhemman tilanetta, joka kuitenkin vaikuttaa lapsiinkin. Siinä on ehkä se semmonen just heikkous.”

7.4 Yhteenveto tutkimuskysymysten pohjalta

Tässä osiossa on tehty yhteenveto tutkimuksen tuloksista tiivistetysti tutkimuskysymysten pohjalta. Tuloksissa vastaukset ovat esitetty laaja-alaisemmin teemojen mukaisesti, jonka vuoksi suora tutkimuskysymyksiin vastaaminen nähtiin tarpeelliseksi. Se selkeyttää tutkimuksen tuloksien pääkohdat vastaten suoraan tutkimuskysymyksiin. Yhteenvedossa on tummennettu abstrahointikaavion (LIITE 3) yläkategorioiden käsitteet, jotta päätulokset hahmottuvat paremmin.

1. Millaisia muutoksia monitoimijainen malli on tuonut perheiden kuntoutusprosessiin työyksikössäsi?

Laadullisen tutkimuksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, haastateltavien näkemykset olivat hyvin samankaltaisia. **Monitoimijaisuuden** myötä lastensuojelun perhetyön työskentely on muuttunut paljon verkostotyöskentelyn osalta. Verkostotyön avulla työskentelystä on saatu tehokkaampaa ja nopeampaa sekä **palveluita** on pystytty kohdentamaan oikeisiin asioihin **oikea-aikaisemmin**. Toimijoiden mukaan tulemisen avulla on saatu luotua laajempi näkemys perheen tilanteesta sekä luotua yhteiset tavoitteet työskentelylle, mikä on lisännyt asiakkaiden luottamusta asiantuntijoihin. Verkostopalaverissa on koettu hyväksi tietojen muuttumattomuus asiantuntijoiden välillä ja vastuun jakautuminen perheen palveluiden kanssa on selkeyttänyt työnjakoa, joka puolestaan vähentää työn päällekkäisyyttä.

Haastatellut työntekijät kokivat monitoimijaisen työskentelymallin menetelmän **sovellettavaksi työmenetelmäksi**. Mallin **työkaluja** on mahdollista soveltaa myös muuhunkin työskentelyyn, kuin vain monitoimijaiseen työskentelyyn. Hyvinvoinnin tähden avulla on työskentelyssä saatu lapsen ääni paremmin kuuluviin ja **lapsi** onkin työskentelyn **keskiössä** koko ajan, näin lapsen **osallisuus** korostuu. Hyvinvoinnin tähden avulla on saatu näkyväksi lapsen hyvinvoinnin kannalta oleellisia tekijöitä ja se on toiminut yhteisenä viitekehysenä verkostotyöskentelyssä. Verkostotyöskentelyssä on käytetty yhteistä asiakassuunnitelmaa, johon on kirjattu yhdessä suunnitellut yhteiset tavoitteet työskentelylle. Yhteinen asiakassuunnitelma on jaettu verkoston toimijoille, jolloin jokainen toimija on voinut palata työskentelyn aikana yhdessä sovittuihin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin. Monitoimijaisessa työskentelyssä korostuu erityisesti **tavoitteellisuus**.

2. Kuinka monitoimijaista mallia voidaan jatkossa käyttää lastensuojelun perhetyössä työyksikössäsi?

Yleisesti monitoimijainen työskentelymalli koettiin hyväksi ja toimivaksi sekä **sovellettavaksi työmenetelmäksi**. Sovellettavuudella sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät tarkoittivat sitä, että työmenetelmän työkaluja voidaan hyödyntää myös muussa työskentelyssä. Sekä asiakassuunnitelmaa, että hyvinvoinnin tähteä on viety monitoimijaisen pilotoinnin ulkopuolelle. Yhteistä asiakassuunnitelmapohjaa on muokattu molemmissa työyksiköissä heidän tarpeisiinsa toimivammaksi ja liitetty osaksi yhteistä tietojärjestelmää, jolloin yhteinen asiakassuunnitelma on kaikkien kunnan työntekijöiden saatavilla ja hyödynnettävissä. Monitoimijaisen mallin mukaista työskentelyä tullaan jatkamaan uusissa perheissä esimiehen tuella. Toisella paikkakunnalla monitoimijaista työskentelyä jatketaan

seuraavaksi viidessä uudessa asiakasperheessä. Toisellakin paikkakunnalla työskentelylle nähdään jatkoa, mutta pohditaan missä perheissä sitä lähdetään toteuttamaan.

Monitoimijaisen työskentelymallin jatkumiseksi sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät kokevat tarvitsevänsä lisää koulutusta aiheesta. **Koulutusta** kaivattiin työkalujen käyttöön, kuten hyvinvoinnin tähden käyttömahdollisuuksien syventämiseen ja yhteisen asiakassuunnitelman ydinajatuksen selkeyttämiseen. Sosiaalityöntekijät kokivat monitoimijaisen mallin viemisen muille verkoston toimijoille haastavaksi, he kaipaivat mallin **tietoisuuden lisäämistä muille toimijoille**. Näin sosiaalityöntekijöiden työtaakka kevenisi ja **sitoutuminen** monitoimijaisen mallin käyttöön toimijoiden kesken paranisi. Haastatteluissa nousi esille verkostojen kasaaminen vanhempien suostumuksella, mikä olisi oleellista tarpeellisen tiedon saamiseksi verkostotyössä. Tämä edellyttää **vanhempien luottamusta** asiantuntijoita kohtaan, jotta työskentelyä on mahdollista toteuttaa monitoimijaisena. Kaksi työntekijää koki tarvitsevänsä lisää tietoa verkoston kasaamiseen ja tiedon jakamiseen liittyvään tietosuojaan. Näiden muutoksien avulla monitoimijaisen työskentelymallin käyttäminen helpottuisi.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöllä on merkitystä Lapsi -ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE -hankkeelle sekä erityisesti Pohjois-Savon YHDESSÄ! -hankkeelle, joka koordinoi pilotointia ”Monitoimijainen perhetyö ja perhekuntoutus.” Laadullisen tutkimuksen tulokset osoittavat, että monitoimijainen työskentelymalli on hyödyllinen, toimiva ja sovellettava kokonaisuus lastensuojelun perhetyöhön. Mallin kokeilua on tehty vasta muutamissa asiakasperheissä, mutta sen käyttöä aiotaan kunnissa jatkaa myös pilotointihankkeen loputtua. Mielestämme tämä osoittaa sen, että monitoimijainen työskentelymalli nähdään tarpeelliseksi ja siitä saatava hyöty on suuri. Sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät kokevat tarvitsevänsä vielä lisää kokemusta monitoimijaisen mallin hyödyntämisestä, jotta mallin vaikuttavuutta ja käytettävyyttä voidaan arvioida tarkemmin ja syvällisemmin.

Laadullisen tutkimuksen tuloksissa nousi esille monitoimijaisen työskentelymallin kehittämisen kohteita, kuten koulutuksen tarve ja tiedon vieminen verkoston muille toimijoille. Mielestämme nämä kehittämisen kohteet ovat merkittäviä ja olisikin hyvä selvittää, kuinka muissa pilotoinnissa mukana olleissa kunnissa asiat koetaan. Me koemme tutkimuksen perusteella, että jos näihin kehittämisen kohteisiin tartutaan ja niitä lähdetään jatkokehittämään, monitoimijainen työskentelymalli voisi juurtua osaksi lastensuojelun verkostotyön menetelmiä. Nämä kehittämistehtävät voisivat olla hyviä opinnäytetöiden aiheita muille sosiaalialan opiskelijoille.

Tämän opinnäytetyön otanta oli kuusi henkilöä kahdelta eri paikkakunnalta. Otantamme oli pieni ja suuremmalla otannalla olisi ollut mahdollista saada yleistettävämpää tietoa pilotoinnin onnistumisesta sekä monitoimijaisuuden käyttämisestä. Meidän otantamme muodostui omien resurssiemme mukaisesti. Muut pilotoinnissa mukana olleet kunnat ovat fyysisesti kaukana, jolloin tutkimuksen toteuttamisvaiheessa olisi tullut liian suuria haasteita. Tutkimuksen tuloksissa emme ole erotelleet alueita paikkakunnittain, jotta opinnäytetyöstä ei voida tunnistaa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. Samasta syystä emme ole erotelleet perhetyöntekijöinä toimivien henkilöiden eri ammattinimikkeitä.

Laadullisen tutkimuksen tuloksissa ilmeni, että monitoimijaista mallia tulisi viedä enemmän muiden toimijoiden tietoisuuteen. Haastatteluista, jotka toteutettiin tammi- ja helmikuussa 2019 ei kuitenkaan ilmennyt, että työntekijöillä olisi ollut tiedossa joulukuussa 2018 julkaistusta työkirjasta ”Perhetyön perhonen”, jolla tätä tietoisuuden levittämistä olisi voinut tehdä toimijoille. Työkirja ”Perhetyön perhonen” on tarkoitettu perhetyöntekijöille, sosiaalityöntekijöille sekä kaikille lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville tahoille. Työkirja on koottu Pohjois-Savon LAPE -hankkeen monitoimijaisen perhetyön ja perhekuntoutuksen yhteiskehittämisen tuloksena. Tämä työkirja tulisi viedä pilotoinnissa mukana olleiden työntekijöiden tietoisuuteen, jotta he pystyisivät hyödyntämään sitä uusien asiakasperheiden verkostojen kanssa.

Opinnäytetyömme prosessi on ollut samalla mielenkiintoinen, että haastava. Opinnäytetyön aihe on meille molemmille kiinnostava, mutta sen selkeä rajaaminen tiettyihin osa-alueisiin oli haastavaa. Monitoimijaisuus käsitteenä on uusi ja vähän tutkittu aihe, lisäksi se pitää sisällään laajoja kokonai-

suuksia, joita on tarkoitus hyödyntää useiden eri ammattiryhmien kanssa. Tästä syystä ydinajatuk-
sen löytäminen oli prosessin vaikein osuus. Ammatillinen osaamisemme vahvistui lastensuojelun per-
hetyön alueella niin haastattelujen kuin teorian tiedon läpi käymisessä.

Tiedon liikkuminen ja tutkimuslupien saaminen hidastivat prosessin etenemistä teoriaosuudesta
haastatteluvaiheeseen. Aineistoa pääsimme käsittelemään kokonaisuudessaan vasta helmikuun puo-
lessa välissä. Tämä aiheutti tässä prosessin vaiheessa paineita tuloksien saamiseksi. Haastattelujen
myöhästyttäminen hidastutti koko opinnäytetyön prosessin etenemistä aikataulusta. Pääsääntöisesti
työstimme opinnäytetyötä yhdessä, joka vaati meiltä tekijöinä omien aikataulujen joustamista.
Opimme prosessin aikana viestinnästä, haastattelun suunnittelemisesta ja toteuttamisesta sekä pit-
käjänteisestä prosessinomaisesta työskentelystä. Tämä opinnäytetyö oli meille molemmille ensim-
mäinen tutkimustyö, jota olemme toteuttaneet, näin ollen koko työskentely on ollut meille oppimis-
prosessi.

Meille merkityksellisiä asioita opinnäytetyöprosessissa on ollut lastensuojelun käsitteen laajeneminen
ja tiedon syveneminen. Prosessi herätti ajatuksia kuntoutuksesta ja kuntoutuksellisuudesta, mitä
lastensuojelun työkentällä toteutetaan ja, kuinka työntekijät itse kokevat sen. Tämän myötä tuli
pohdittua myös omaa ammatillista suhtautumista lastensuojelun työhön. Perhetyöntekijöiden haas-
tatteluiden myötä saimme paremman kuvan heidän työnkuvastaan sen monipuolisuudesta sekä työn
haastavuudesta, joka tekee siitä antoisaa ja mielenkiintoista. Oma mielenkiinto heräsi lastensuojelun
perhetyötä kohtaan ja ylipäättään lastensuojelun työkenttään.

Nykypäivänä perheiden ongelmat ovat yhä monialaisempia ja he tarvitsevat useita palveluita ja am-
mattilaisia ympärilleen tukemaan kuntoutumistaan. Tätä varten monitoimijainen työskentelymalli on
luotu ja sitä tulisi tutkia- ja kehittää lisää, jotta siitä voisi muotoutua ammattilaisia yhdistäviä verkos-
totyöskentelymuoto, jotka pystyisivät paremmin vastaamaan lapsiperheiden tuen tarpeisiin. Kaikki
uudet työskentelymenetelmät lähtevät pilotointivaiheesta ja kokeilusta, jotka kehittämisen jälkeen
tulisi juurruttaa osaksi sosiaalityön työtapoja muuttuvassa yhteiskunnassamme.

LÄHTEET

- ALATALO, Marjo, LAPPI, Kari ja PETRELIUS, Päivi 2017. Työpaperi. Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimivuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaisista yhteistä perhetyötä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2018-09-10.] [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- ARANEVA, Mirjam 2016. Lapsen suojeleminen. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Talentum Media Oy. Liettua.
- ARENE s.a. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. [Verkkajulkaisu.] Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Ry. [Viitattu: 2019-3-14.] Saatavissa: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_ammattikorkeakoulujen-opinnaytetoiden-eettiset-suositukset.pdf?t=1526903222
- ASMUSSEN, Kirsten 2011. The evidence-based parenting practitioner's handbook. Routledge. Abingdon. Oxon.
- AUTTI-RÄMÖ, Ilona, SALMINEN, Anna-Liisa ja RAJAVAARA, Marketta 2016. Kuntoutuminen. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.
- FAGERSTRÖM, Katarina 2016. Työpaperi. Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hacneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2019-01-24.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131498/URN_ISBN_978-952-302-778-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- CLEAVER, Hedy, CAWSON, Pat, GORIN, Sarah ja WALKER, Steve 2009. Safeguarding Children. A shared responsibility. Wiley-Blackwell. UK.
- ESKOLA, Jari ja VASTAMÄKI, Jaana 2010. Teemahaastattelu: Opetus ja opettajat. Julkaisussa: AALTO, Juhani ja VALLI, Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä.
- HIRSJÄRVI, Sirkka ja HURME, Helena 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Oy. Tallinna.
- HEINO, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Stakes. Helsinki. [Verkkajulkaisu.] Stakes. [Viitattu: 2019-03-11.] Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75318/T9-2008-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- IKONEN, Leeni 2013. Salassa pidettävä- suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Radium-kirjat. Siuro.
- JÄRVIKOSKI, Aila ja HÄRKÄPÄÄ, Kristiina 2011. Kuntoutuksen perusteet. WSOYpro Oy. Helsinki.
- JÄRVIKOSKI, Aila ja KARJALAINEN, Vappu 2008. Kuntoutus monitieteisenä ja -alaisena prosessina. Julkaisussa: RISSANEN, Paavo, KALLANRANTA, Tapani ja SUIKKANEN, Asko (toim.) Kuntoutus. Duodecim. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- KANANEN, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Suomen Yliopistopaino Oy. Jyväskylä.
- KORHONEN, Satu 2018. Monitoimijaisen perhetyön mallin kehittäminen. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Savonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu: 2019-02-18.] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/157092/Korhonen_Satu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- KYNGÄS, Helvi ja VANHANEN, Liisa 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11.
- LASTENSUOJELULAKI. L 2007/417. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2018-09-06.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- LAHTINEN, Pia, MÄNNISTÖ, Leena ja RAIVIO, Marketta 2017. Työpaperi. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun työmallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. [Verkkojulkaisu.] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2019-01-24.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TY%C3%962017_7_Kohti%20suomalaista_040417.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- MALINEN, Päivi ja NYYSSÖNEN, Laura 2018. Perhetyön perhonen. Työkirja perhetyön ja perhekuntoutuksen toimijoille. [Verkkojulkaisu.] Lape Pohjois-Savo. [Viitattu: 2019-02-26.] Saatavissa: <https://www.lapepohjoissavo.fi/media/lastensuojelu/perhetyon-perhonen-tyokirja.pdf>
- MOILANEN, Pentti ja RÄIHÄ Pekka, 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Julkaisussa: AALTOLA, Juhani ja VALLI, Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.
- POHJOIS-SAVO s.a. Maakunnan palvelut. Lapset ja perheet. [Verkkojulkaisu.] Pohjois-Savo. [Viitattu: 2019-02-18.] Saatavissa: <https://www.pohjoissavo2019.fi/maakunnan-palvelut/sosiaali-terveys-hyvinvointi/lapset-ja-perheet.html>
- PÖLKKI, Pirjo, VORNANEN, Riitta ja COLLIANDER, Riina 2016. Critical factors of intensive family work connected with positive outcomes for child welfare clients. *European Journal of social work*. 19.
- RONKAINEN, Suvi, PEHKONEN, Leila, LINDBLOM-YLÄNNE, Sari ja PAAVILAINEN, Eija 2013. Tutkimuksen voimasanat. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- SOSIAALIHUOLTOLAKI. L 2014/1301. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2018-09-11.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp447339248>
- STM s.a.a. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. [Verkkojulkaisu.] Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu: 2018-09-14.] Saatavissa: <https://stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/kuvaus>
- STM s.a.b. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. LAPE-kärkihankkeessa rahoitettavat maakuntahankkeet. Pohjois-Savo: YHDESSÄ! Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. [Verkkojulkaisu.] Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu: 2019.02-18.] Saatavissa: <https://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/maakuntahankkeet1>
- SUDENLAHTI, Jussi ja UUSITALO, Ilkka 2018. Tulevaisuuden lastensuojelu. Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry. Print Best OU. Viljandi.
- TALENTIA 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. [Verkkojulkaisu.] Talentia ry. [Viitattu: 2019-03-29.] Saatavissa: http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf
- TASKINEN, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. WSOY pro Oy. Helsinki.
- THL 2016a. Sijoitus avohuollon tukitoimena. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkojulkaisu.] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2019-01-22.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>
- THL 2016b. Perhekuntoutus. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkojulkaisu.] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2018-09-06.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>
- THL 2016c. Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun käsikirja. [Verkkojulkaisu.] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2018-09-06.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL 2018d. Perhetyö. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkajulkaisu.] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2018-09-06.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

THL 2018e. Yhteiskehittämisspäivät. [Verkkajulkaisu.] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-/erityis-ja-vaativan-tason-palvelut/yhteiskehittamispaiivat?fbclid=IwAR07VePr3tXb7PqksG9WWhOxpFvtSbnWA-q4R5QR4bw7OiHcJ5tImDwo8Q0>

TULENSALO, Hanna, KUMPULAINEN, Kirsti ja KEKKONEN, Marjatta 2017. Monitoimijainen arviointi. Julkaisussa: Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessi raportit. Osana lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. Työpaperi 26/2017. [Verkkajulkaisu.] Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 2019-3-10.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TY%C3%962017_26_Ty%C3%B6pajaprosessit_1.6.17_web.pdf?sequence=3

TUOMI, Jouni ja SARAJÄRVI, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

TUOMI, Jouni ja SARAJÄRVI, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vantaa.

TÖRRÖNEN, Maritta ja PÄRNÄ, Katariina 2010. Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Bookwell Oy. Porvoo.

VALTIONEUVOSTO 2018. Maakunta- ja sote -uudistus. Mikä on sote-uudistus? [Verkkajulkaisu.] Alueuudistus. [Viitattu: 2019-02-18.] Saatavissa: <https://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>

VILKKA, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. PS-Kustannus. Jyväskylä.

YHDESSÄ! Lasten ja nuorten hyväksi 2018a. LAPE-utiset. Hyvinvoinnin tähti. [Verkkajulkaisu.] YHDESSÄ! Lasten ja nuorten hyväksi. [Viitattu: 2018-09-13.] Saatavissa: <https://www.lapepohjois-savo.fi/ajankohtaista/utiset/hyvinvoinnin-tahti.html>

YHDESSÄ! s.a.b. Lastensuojelun uudistus. Lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus. [Verkkajulkaisu.] YHDESSÄ! Lasten ja nuorten hyväksi. [Viitattu: 2019-02-18.] Saatavissa: <https://www.lapepohjois-savo.fi/uudistuvat-palvelut/lastensuojelun-uudistus/lastensuojelun-perhetyo-ja-perhekuntoutus.html>

YHDESSÄ! 2018c. LAPE-utiset. Perhetyön pilotoinnin kokeilut Pohjois-Savossa. [Verkkajulkaisu.] YHDESSÄ! Lasten ja nuorten hyväksi. [Viitattu: 2019-02-18.] Saatavissa: <https://www.lapepohjois-savo.fi/ajankohtaista/utiset/perhetyon-pilotoinnin-kokeilut-pohjois-savossa.html>

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELUPOHJA

TEEMAHAASTATTELUKYSYMYKSET

Teemat

1. Lastensuojelu
2. Kuntoutus
3. Monitoimijaisuus (käytettävyys, vaikuttavuus ja mahdollisuudet)

Teema 1. Lastensuojelu

1. Millainen on sinun työnkuvasi työyksikössäsi?
2. Mikä on ammatillinen polkusi?
3. Miksi teet työksesi juuri lastensuojelun perhetyötä?
4. Millaisia eroja näet perhekuntoutuksessa ja lastensuojelun perhetyössä?

Teema 2. Kuntoutus

1. Kuinka määrittelet kuntoutuksen yleensä ja työssäsi?
2. Kuinka kuntoutuksellinen työote näkyy työssäsi?
3. Kuinka kuntoutusta toteutetaan?
4. Millaiset viitekehykset ohjaavat työtäsi?
5. Kuinka paljon kuntouttava työote näkyy arjen työssä?
6. Millaisia parannettavia kohteita näet kuntoutustyössä työtehtävissäsi?

Teema 3. Monitoimijaisuus

1. Kerro omin sanoin, mitä on monitoimijaisuus?
2. Kuinka monitoimijaisuutta on toteutettu?
3. Millainen tietopohja sinulla on toteuttaa monitoimijaista työskentelymallia?
4. Oletko saanut tarvittavaa koulutusta? Millaista?
5. Voisitko kertoa konkreettisen esimerkin monitoimijaisesta työskentelymallista?
6. Millaisia eroja huomaat entisiin työtapoihin verrattuna?

Monitoimijaisuuden käytettävyys

1. Kuinka koet monitoimijaisen mallin onnistuneen? Missä on erityisesti onnistuttu?
2. Millaisia kehittämisen kohteita näet mallissa?
3. Millainen kokemus sinulle jäi monitoimijaisesta työskentelymallista?

Monitoimijaisen työskentelymallin vaikuttavuus

1. Millaisia muutoksia monitoimijainen työskentelymalli on tuonut?
2. Onko sinulla konkreettinen esimerkki monitoimijaisen työskentelymallin vaikuttavuudesta?
3. Onko monitoimijainen työskentelymalli ollut vaikuttava työntekijöiden näkökulmasta? Entä perheiden näkökulmasta?
4. Millaisia positiivisia puolia näet monitoimijaisessa työskentelymallissa?
5. Millaisia asioita voisi vielä kehittää? Kuinka asioita voisi vielä kehittää?

Monitoimijaisen työskentelymallin mahdollisuudet

1. Millainen mielipide sinulla on monitoimijaisesta työskentelymallista?
2. Onko monitoimijainen työskentelymalli toimiva kokonaisuus?
3. Jatketaanko monitoimijaisen työskentelymallin käyttämistä? Miten sitä jatketaan? Jatketaanko vain osittain?

Millaisia asioita kaipaisit lisää, jotta monitoimijaisen työskentelymallin käyttö voisi jatkua?

LIITE 2: YHTEINEN ASIAKASSUUNNITELMA

YHTEISTYÖNEUVOTTELU - pohja

Lapsen, nuoren ja/tai perheen perustiedot, huoltajat

Neuvotteluun osallistujat, yhteystiedot

- työntekijän rooli – miksi on paikalla?

Nykytilanne/Tämän hetkinen tilanne

- kaikkien osallistujien näkemykset tilanteesta, huom- lapsi ja vanhempi!
- lapsen liittyvä huoli määritellään yhdessä konkreettisesti
- lapsen ja perheen voimavarat
- lapsen ja perheen käytössä olevat palvelut – lyhyesti
- tieto eri alakohtaisista suunnitelmista
- Mistä palvelusta lapsi ja perhe ovat hyötäneet? Mikä on auttanut?
 - (kaikkien osallistujien arvio)

Tavoitteet

- Mitä konkreettisia muutoksia lapsen/perheen arkeen tavoitellaan?
 - o lapsen tavoitteet, perheen tavoitteet sekä työntekijöiden näkemys tavoitteista

Työskentelysuunnitelma

- Kuka tekee? Mitä tekee? Milloin tehdään?
 - o lapsi, perhe sekä työntekijät
 - o mitä palveluja, millä aikataululla
 - o palvelujen vastuhenkilö

Arviointi

- Mitä konkreettisesti arvioidaan?
- Kuka arvioi?
- Miten arvioi?
- Milloin arvioidaan?
 - o lapsi, perhe sekä työntekijät

Seuraava tapaaminen

pvm
paikka
osallistujat

klo

Neuvottelun lopuksi käydään läpi sovitut asiat ja sovitaan kenelle/keille ja missä muodossa muistiinpanot toimitetaan. Mahdollisista muutoksista tehtyyn suunnitelmaan ilmoitetaan yhteistyön koordinaattorille!

	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteisen asiakassuunnitelman muokkaaminen - Yhteisesti asiat paperilla - Yhteinen käsitys - Verkostotyö tehostuu - Monihaasteisille perheille - Perheen toimintamallien tukeminen - Selkeytti perheen tilannetta 	<ul style="list-style-type: none"> • Uudistettu asiakassuunnitelmapohja • Perheille, joissa on useita palveluita 	
<p>Kuinka monitoimijaisista mallia voidaan jatkossa käyttää/ Mitä kehitettävää mallissa?</p>	<p>Toimiva työmenetelmä</p> <ul style="list-style-type: none"> -Sovellettava menetelmä -Työtapa mihin tahansa työyksikköön -Kokeilu jatkuu uusissa perheissä -Ajan myötä jalostuu -Vaivan näkeminen verkoston eteen -Asiakassuunnitelma laajemmin käyttöön -Yhteisen asiakassuunnitelman muokkaaminen -Työläs viedä muille toimijoille -Markkinointi toimijoille -Toimijoiden sitouttaminen -Millaiselle asiakasperheelle -Monihaasteisille perheille -Yhteinen koulutus tarpeen -Hyvinvoinnin tähden käyttö laajentunut 	<ul style="list-style-type: none"> • Toimiva ja sovellettava työmenetelmä • Käyttö jatkuu • Uudistettu asiakassuunnitelmapohja • Verkostojen sitouttaminen • Perheille, joissa on useita palveluita • Koulutus työmenetelmään ja työkaluihin 	<ul style="list-style-type: none"> • Työmenetelmän sovellettavuus • Verkostojen tietoisuuden lisääminen ja sitouttaminen • Koulutus
Perhetyöntekijät	Pelkistetty ilmaus	Alakategoria	Yläkategoria
<p>Millaisia muutoksia monitoimijainen malli on tuonut perheiden kuntoutusprosessiin?</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Verkostotyö -Systemaattisesti koottu monitoimijainen ryhmä -Tiedon jakaminen verkostossa 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkostotyö 	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoimijaisuus • Lapsi keskiössä • Osallisuus

	<ul style="list-style-type: none"> -Konkreettisia yhteisiä toimintatapoja (esim. päiväkot) -Tiedon lisääntyminen -Sosiaalityöntekijä kasaa verkoston -Verkostotyö aikaisemmin mukaan -Työntekijän näkökulma laajenee -Ammattitaidon laajeneminen -Työn läpinäkyvyyden lisääntyminen -Vastuualueen selkiytyminen -Oman työn selkeys -Vastuun jakaminen -Poistaa työn päällekkäisyyttä -Selkeyttää perheen tilanetta -Perheen näkökulman laajeneminen -Vanhemmuuden vahvistaminen -Hyvän huomaaminen -Lapsen asema ja osallisuus -Palvelun tarpeet paremmin esillä -Palvelut kohdanneet paremmin -Hyvinvoinnin tähti -Yhteinen asiakassuunnitelma -Yhteinen kirjaaminen -Yhtäaikainen tieto -Yhdessä asetetut tavoitteet -Palvelut yhdestä paikasta -Perheen kuuleminen -Asiakaslähtöisyys 	<ul style="list-style-type: none"> • Vastuun jako • Monitoimijainen näkökulma • Hyvän huomaaminen • Lapsi keskiössä • Palveluiden oikea-aikaisuus • Uudet työmenetelmät • Yhteisesti jaettu tieto ja tavoitteet • Asiakaslähtöisyys 	<ul style="list-style-type: none"> • Palveluiden oikea-aikaisuus • Työkalut • Tavoitteellisuus
<p>Kuinka monitoimijaista mallia voidaan tulevaisuudessa käyttää/ mitä kehitettävää mallissa on?</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Koettu hyväksi, tullaan käyttämään -Uusien asiakasperheiden ottaminen mukaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Käytön jatkuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Työmenetelmän sovellettavuus

	<p>-Harkinta, millaiseen perheeseen toteutetaan</p> <p>-Lisää aikaresursseja</p> <p>-Esimiehen tuki</p> <p>-Selkeät ohjeet työkalujen käyttöön</p> <p>-Yhteisen suunnitelman muokkaaminen jatkokäyttöä varten</p> <p>-Mallin vieminen toimijoille</p> <p>-Toimijoiden sitouttaminen</p> <p>-Tiedon vieminen yhteistyökumppaneille</p> <p>-Koulutus ammattilaisille</p> <p>-Toimijoiden mukaan saaminen vanhempien luvalla</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Resurssien lisääminen • Esimiehen tuki • Ohjeistukset työkalujen käyttöön • Työkalujen käyttö ja sovellettavuus • Toimijoiden sitouttaminen • Tiedon saatavuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkostojen tietoisuuden lisääminen ja sitouttaminen • Koulutus • Vanhempien luottamus (Tietosuoja)
--	---	---	---